

Pandemi Sürecinde Van: Covid-19'un Kentsel Yaşam ve Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkileri¹

Van During the Pandemic: The Impact of Covid-19 on Urban Life and Local Governments

Hande SARAÇOĞLU

Doktora Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Van, Türkiye
PhD Student, Van Yuzuncu Yıl University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration,
Van, Türkiye

Orcid: 0000-0002-1911-2032, handesaracoglu65@gmail.com

Menaf TURAN

Profesör, Ankara Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye
Professor, Ankara University, Faculty of Applied Sciences, Department of Real Estate Development and Management, Ankara, Türkiye

Orcid: 0000-0001-7536-7630, menafturan@gmail.com

Article Information/Makale Bilgisi

Cite as/Atıf: Saracoglu, H., Turan M. (2025). Pandemi Sürecinde Van: Covid-19'un Kentsel Yaşam ve Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkileri. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Özel Sayı, 98-116.

Saracoglu H., Turan M. (2025). Van During the Pandemic: The Effects of Covid-19 on Urban Life and Local Governments. Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute, Special Issue, 98-116.

Article Types / Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi

Received/Geliş Tarihi: April 3, 2025/3 Nisan 2025

Accepted/Kabul Tarihi: December 23, 2025/23 Aralık 2025

Published/Yayın Tarihi: February 23, 2026/23 Şubat 2026

Pub Date Season/Yayın Sezonu: February/Şubat

Issue/Sayı: Special Issue/Özel Sayı

Pages/Sayfa: 98-116

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software./ Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Van Yüzüncü Yıl University of Social Sciences Institute/Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ethical Statement/Etik Beyan: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Hande Saraçoğlu, Menaf Turan).

Conflict of Interest/Çıkar Beyanı

There are no conflicts of interest./Bu çalışma kapsamında herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile çıkar çatışması yoktur.

Declaration of Authors' Contribution/Yazarların Katkı Oran Beyanı

This article have two authors and the contribution rate of the author are 50 %, %50/Bu makale iki yazarlıdır ve yazarın katkı oranı yüzde %50, %50'dir.

Copyright & License/Telif Hakkı ve Lisans: Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0./Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır

¹ Bu makale yüksek lisans tezinden çıkarılmıştır.

Öz

2019 yılının Aralık ayında Çin'in Vuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 pandemisi, kısa sürede tüm dünyaya yayılmış ve küresel ölçekte ekonomik, sosyal ve yönetsel yapıları etkilemiştir. Salgının etkileri özellikle kentlerde daha belirgin olmuş, yerel yönetimlerin kriz yönetimi kapasiteleri ciddi biçimde sınanmıştır. Salgın sürecinde özellikle kentler, yüksek nüfus yoğunluğu, sosyal etkileşim düzeyi ve ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği nedeniyle en kırılgan alanlar haline gelmiştir. Bu bağlamda yerel yönetimler pandemiyle mücadelede halk sağlığını koruma, temel hizmetlerin sürekliliğini sağlama ve sosyal dayanışmayı güçlendirme açısından önemli bir rol üstlenmiştir. Çalışmanın amacı, Covid-19 pandemisinin Van ilindeki kentsel yaşam üzerindeki etkilerini belirlemek ve Van Büyükşehir Belediyesi ile İpekyolu, Tuşba ve Edremit Belediyelerinin pandemi sürecinde yürüttükleri faaliyetleri incelemektir. Çalışmada yöntem olarak doküman incelemesi yapılmıştır. Bu kapsamda Covid-19 sürecine ilişkin ulusal ve uluslararası akademik kaynaklar taranmıştır. Ayrıca Van Büyükşehir, İpekyolu, Tuşba ve Edremit belediyelerinin resmî web siteleri ile sosyal medya hesaplarında yer alan faaliyet raporları, duyurular ve basın bültenleri incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, Van'daki yerel yönetimler pandemi döneminde hijyen ve dezenfeksiyon çalışmalarına öncelik vermiş, sosyal yardım faaliyetleri yürütmüş, gıda ve hijyen paketi dağıtımları gerçekleştirmiştir. Belediyeler, özellikle yaşlı, engelli ve düşük gelirli kesimlere yönelik evde bakım, sağlık hizmeti, uzaktan eğitim ve psikososyal destek uygulamalarıyla salgının olumsuz etkilerini azaltmaya çalışmıştır. Ayrıca bilgilendirme kampanyaları, toplumsal farkındalık çalışmaları ve ekonomik desteklerle kentsel dayanışma güçlendirilmiştir. Çalışma neticesinde, Van ili örneği yerel yönetimlerin pandemi gibi kriz dönemlerinde halk sağlığını koruma, temel hizmetleri olabildiğince aksatmadan sürdürme ve toplumsal dayanıklılığı artırma konularında etkin bir rol üstlendiği sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Covid-19, Yerel Yönetimler, Kentsel Yaşam, Kentsel Dirençlilik, Sürdürülebilirlik, Van

Abstract

The Covid-19 pandemic, which emerged in Wuhan, China, in December 2019, quickly spread worldwide and profoundly impacted economic, social, and administrative structures on a global scale. The effects of the pandemic were particularly pronounced in cities, severely testing the crisis management capacities of local governments. Cities, in particular, became the most vulnerable areas during the pandemic due to their high population density, level of social interaction, and diversity of economic activities. In this context, local governments played a crucial role in combating the pandemic by protecting public health, ensuring the continuity of basic services, and strengthening social solidarity. The aim of this study was to determine the impact of the Covid-19 pandemic on urban life in Van province and to examine the activities carried out by the Van Metropolitan Municipality, along with the İpekyolu, Tuşba, and Edremit Municipalities, during the pandemic. Document review was used as a method in the study. In this context, national and international academic resources related to the Covid-19 process were reviewed. Additionally, activity reports, announcements, and press releases published on the official websites and social media accounts of the Van Metropolitan Municipality, İpekyolu, Tuşba, and Edremit municipalities were reviewed. Findings indicate that local governments in Van prioritized hygiene and disinfection efforts during the pandemic, conducted social assistance activities, and distributed food and hygiene packages. Municipalities worked to mitigate the negative impacts of the pandemic through home care, healthcare services, distance learning, and psychosocial support programs, particularly for the elderly, disabled, and low-income populations. Furthermore, urban solidarity was strengthened through information campaigns, public awareness campaigns, and economic support. The study concludes that local governments in Van province, as an example, played an active role in protecting public health, maintaining essential services without disruption, and increasing social resilience during times of crisis such as the pandemic.

Keywords

Covid-19, Local Governments, Urban Life, Urban Resilience and Sustainability, Van

Giriş

Covid-19 pandemisi, 2019 yılının sonlarına doğru Çin'in Vuhan kentinde ortaya çıkmış ve kısa sürede bütün dünyayı etkisi altına almıştır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen bu süreç, yalnızca bir sağlık krizi olmanın ötesine geçerek, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşam üzerinde derin etkiler meydana getirmiştir. Özellikle büyük kentlerde ve nüfusun yoğun olduğu bölgelerde, pandeminin neden olduğu sorunlar daha belirgin hale gelmiş ve yerel yönetimlerin kriz yönetim kapasitesi önemli bir sınavdan geçmiştir. Kentler, yüksek nüfus yoğunluğu, sosyal etkileşimlerin fazlalığı ve ekonomik faaliyetlerin merkezi olması nedeniyle Covid-19'un yayılma riski açısından en savunmasız alanlar olarak öne çıkmıştır. İnsan hareketliliğinin artması, virüsün hızla yayılmasına neden olmuştur (Şolt, 2021: 39-40). İçinde yaşadığımız teknolojik gelişmelerin hız kazandığı, insan hareketliliği ve aşırı bağlantılılığın arttığı çağda, patajonların hava yolculuğu aracılığıyla dünya genelinde çok hızlı biçimde yayılabildiği açıkça anlaşılmaktadır (Hazen ve Anthamatten, 2011: 42). Bu bağlamda, yerel yönetimlerin halk sağlığını koruma ve pandeminin etkilerini azaltma amacıyla hızlı ve etkili önlemler alması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Sağlık hizmetlerinin yanı sıra sosyal destek hizmetleri, ekonomik yardım ve kamu bilgilendirme faaliyetleri gibi çok yönlü stratejilerin uygulanması, bu süreçte zorunlu hale gelmiştir.

Araştırmanın örneklemini olan Van ili, bu süreçte yerel yönetimlerin etkinliğini test eden bir örnek teşkil etmektedir. Van ili, COVID-19 sürecinde yerel yönetimlerin kriz yönetimi kapasitesini, kurumsal koordinasyon becerilerini ve yerel düzeyde politika uygulama etkinliğini somut biçimde gözlemlemeye olanak tanıyan örneklerden birini oluşturmaktadır. Bu süreçte Van Valiliği İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu, merkezi yönetim tarafından yayımlanan genelgeleri yerel koşullar doğrultusunda uygulamaya geçirerek halk sağlığını koruma, toplumsal düzeni sürdürme ve yerel dayanıklılığı artırma yönünde önemli adımlar atmıştır. Dolayısıyla Van ili, COVID-19'un yönetim boyutunda, merkezi ve yerel idareler arasındaki etkileşimin işleyişini ortaya koyan anlamlı bir örnek olarak değerlendirilmektedir. Salgının başlangıcında, Van Valiliği İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu, İçişleri Bakanlığı'nın genelgeleri doğrultusunda çeşitli tedbirler alarak halk sağlığını korumaya yönelik adımlar atmıştır (Van Valiliği, 2021). Sosyal mesafe uygulamaları, maske zorunluluğu ve karantina önlemleri gibi tedbirler, Van ilinde de hayata geçirilmiştir. Bununla birlikte, toplumsal yaşamda meydana gelen değişimler, bireylerin yaşamlarını, alışkanlıklarını ve sosyal etkileşim biçimlerini etkileyerek kentsel yaşamın dinamiklerini yeniden şekillendirmiştir. Pandemi sürecinin etkileri, sadece sağlık alanında değil, ekonomik ve sosyal yapıda da derin izler bırakmıştır. İş yerlerinin kapanması, işsizlik oranlarının artması ve ekonomik durgunluk, toplumun genel refahını tehdit eden unsurlar haline gelmiştir. Van ili, bu süreçte yaşanan zorluklarla birlikte, yerel yönetimlerin hangi ölçüde etkin bir yönetim kapasitesine sahip olduğunu ve bu kapasitenin toplumsal dayanıklılığı nasıl etkilediğini gözler önüne sermiştir.

Bu çalışma, Covid-19 sürecinde Van ilinde salgının kentsel yaşam üzerindeki etkileri, Van Büyükşehir Belediyesi, İpekyolu Belediyesi, Tuşba Belediyesi ve Edremit Belediyesi tarafından alınan önlemler özelinde ele alınarak yerel yönetimlerin faaliyetlerini ve pandeminin kent yaşamı üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, yerel yönetimlerin kriz yönetimindeki rollerini ve toplumsal yaşamda meydana gelen dönüşümleri inceleyerek gelecekte benzer durumlarla karşılaşılması halinde alınabilecek önlemler üzerine önerilerde bulunacaktır. Kentlerin, bu tür krizlere karşı ne ölçüde dirençli olabileceği ve bu dirençliliğin artırılması için hangi stratejilerin geliştirilmesi gerektiği soruları, çalışmanın odak noktalarından birini oluşturmaktadır. Çalışma, literatür taraması ve doküman incelemesi yöntemi ile oluşturulmuştur. Van ilinde Covid-19 sürecinde belediyelerin uyguladığı politikalar, sağlık sektöründeki değişimler, ticaret, eğitim, ulaşım ve sosyal yaşam üzerindeki etkiler incelenmiştir. Veriler, yerel yönetimlerin resmi internet sayfaları, sosyal medyadan yapmış oldukları paylaşımlar ve ilgili literatür taraması yoluyla elde edilmiştir.

1. Covid-19 Salgını ve Türkiye'deki Sektörel Etkileri

Covid-19 salgını 2019 yılının Aralık ayında Çin'de bulunan ve deniz ürünleri satan bir pazarda, hastalığın bulguları olan ateş, kuru öksürük ve yorgunluk gibi semptomların gözlenmesiyle ortaya çıkan bir zattürre salgını şeklinde kendini göstermiştir. Tarih 1 Aralık 2019'u gösterdiğinde ilk salgın piyasaya rapor edilmiş ve bu pazarda çalışan kişilerin yaklaşık %66'sının Covid-19 salgınına yakalanmış olduğu tespit edilmiştir. Bundan dolayı pazar yeri 1 Ocak 2020 tarihinde satışa kapatılmıştır. 6 Şubat 2020 tarihi itibarıyla ise salgın çok sayıda ülkeye yayılmış ve Dünya Sağlık Örgütü, bütün ülkelerde toplam 565 ölüm ve 28.276 vaka olduğunu doğrulanmıştır. Covid-19 salgını, damlacık ve temas yoluyla insandan insana hızlı bir şekilde yayılma göstermekteydi (Wu, vd., 2020: 217-220). Salgının çıkış noktası olmasına rağmen Çin salgını sınırlandırmayı başarmıştır. Çin'de Covid-19 salgını Ocak ayının sonu ile Şubat 2020 başı arasında pik yapmış ve ortaya çıkan yeni vakaların oranı Mart ayı itibarıyla büyük ölçüde azalış göstermiştir. Mart ayının sonuna gelindiğinde ise 3318 kişinin hayatını kaybettiği Çin'de vaka sayısı toplamı 81.589'u bulmuştur. En yüksek vaka sayısına sahip ülkeler ise sırasıyla Amerika'da 244 bin kişi, İtalya'da 115 bin kişi ve İspanya'da 112 bin kişiyi bulmuştur. En fazla sayıda insanın öldüğü İtalya'da salgın neticesinde 13.915 kişinin hayatını kaybettiği kayıtlara geçmiştir

(Dikmen, vd., 2020: 29-36). Covid-19 salgını, Dünya Sağlık Örgütü'nün pandemi ilan etmesiyle, yurt dışında bulunan ve Türkiye'ye dönecek olan vatandaşların 14 günlük süre zarfında evlerinden çıkmayarak izole olmaları gerektiği belirtilmiştir. Buna ek olarak hastalık belirtisine sahip kişilerin herhangi bir sağlık kuruluşuna başvurmaları, tıbbi maske kullanmaları gerektiği bulaş riskini azaltma hususunda önemli bir adım olarak görülmüştür (Göktürk, 2021: 1-91). Salgın sürecince uygulanan kısıtlamalar ve sağlık tedbirleri, özellikle kent yaşamı ve sosyal dinamikler üzerinde kalıcı değişimlere neden olmuştur.

Covid-19 salgını küresel ölçekte büyük etkiler ve değişimlere sebep olmuştur. Salgın, dünya genelinde sağlık, ekonomi, toplum ve çevre üzerinde ciddi etkiler meydana getirmiştir. Bu bağlamda, ekonomik faaliyetlerde daralmalar meydana gelmiş, iş ve eğitim hayatında dönüşümler yaşanmış, salgının daha fazla yayılmasını önlemek için alınan tedbirler, insanların ekonomik, sosyal, ruhsal, akılsal ve özel hayatları üzerinde büyük etkiler ve değişimler meydana getirmiştir (Alpago ve Alpago, 2020: 99-114). Salgının yayıldığı bütün ülkelerin ekonomilerinde ulaşım, turizm ve ticaret sektörü başta olmak üzere önemli hizmet sektörlerinde harcama çöküşü meydana gelmiş ve bu durum git gide derinleşme göstererek bütün ekonomilere yayılmıştır (Bahar ve İlal, 2020: 125-139). COVID-19 krizinin Türkiye ekonomisi üzerinde; üretim, istihdam, kişi ve işletme gelirleri, ihracat, cari açık, bütçe açığı ve merkezi yönetim toplam borç yükü gibi alanlarda olumsuz etkiler yaratarak ekonomik durgunluğa yol açtığı, pandemi süresine bağlı olarak Gayri Safi Yurtiçi Hasılda yaklaşık 400-675 milyar TL arasında kayıp meydana getirebileceği değerlendirilmektedir (Adıgüzel, 2020: 191-221). Bu bağlamda COVID-19 salgınının yol açtığı küresel krizin Avrupa Birliği üzerindeki olası etkilerini değerlendirmek amacıyla, Avrupa Komisyonu tarafından 23 Nisan 2020 ve 27 Mayıs 2020 tarihlerinde yayınlanan rapora göre Aralık 2019'da açıklanan ekonomik görünüm tahminlerinde, 2020 yılı için AB'nin GSYİH'sinde yüzde 1,2 oranında bir büyüme öngörüldürken, pandemi sonrasında bu oranın yüzde -2,9 seviyesine gerileyeceği belirtilmiştir. Ayrıca, ihracatta yüzde 9,2, ithalatı yüzde 8,8 ve küresel ticaret hacminde yüzde 9,7 oranında azalma beklendiği; bu süreçten en fazla etkilenen sektörün ise imalat sektörü olacağı ifade edilmiştir (Öztürk ve Günar, 2020: 141-161). Bunlara ek olarak salgın nedeniyle okulların kapanması, öğrencilerin eğitimine ara verilmesine, öğretmenlerin uzaktan eğitim sistemine geçmesine neden olmuştur (Balci, 2020: 75-85). Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre, salgın döneminde okulların kapalı kalması dünya genelinde yaklaşık 770 milyon kişiyi etkilemiştir. Tüm dünyayı sarsan COVID-19 salgını, 2 milyardan fazla öğrenciyi eğitim sunan 63 milyon eğitimciyi önemli bir sınavla karşı karşıya bırakmıştır. Bu süreçte eğitimciler, hem dijital teknolojilere ve çevrimiçi öğrenme sistemlerine uyum sağlamak hem de öğrencilerin motivasyonlarını korumak için yoğun çaba harcamıştır (Işık ve Bahat, 2021:84).

Covid-19 salgını Türkiye'de etkisini göstermeye başladığında ekonomi alanında arz ve talep dengesinde büyük oranda durgunluk meydana gelmiştir. İşgücü piyasalarında uzaktan çalışma sistemine geçiş yapılmış, sosyal ve fiziksel mesafeye uygun olarak hareket edilecek şekilde piyasaların fiziki çalışma şartlarına yönelik değişikliklere gidilmiştir, bazı üretici firmalarda ise üretim işlemlerine ara verilmiştir. Salgın neticesinde küresel piyasalar etkilenmiş, petrol fiyatları darbe almış, işsizlik oranları artmış, özellikle hizmet sektöründe büyük daralmalar meydana gelmiştir. Küresel piyasaları etkisi altına alan Covid-19, küresel piyasalarla entegre hale gelmiş Türkiye' de ekonomi üzerinde daraltıcı etkiler meydana getirmiştir. Bu bağlamda öncelikle seyahat kısıtlamalarına yönelik uygulamalar neticesinde turizm gelirlerinde düşüş meydana gelmiş, turizme bağlı olan sağlık harcamaları, konaklamaya yönelik harcamalar, uluslararası ulaştırmaya yönelik harcamalar azalmıştır (Soylu, 2020: 169-185). COVID-19 salgınının Türkiye turizmi üzerindeki etkileri, 2020 yılında belirginleşmiştir. Covid-19 salgını nedeniyle uluslararası turizm gelirleri, 2019 yılına kıyasla %67 oranında azalarak 2020 yılında 13,6 milyar ABD dolarına gerilemiştir (OECD, 2022). Bu düşüş, Türkiye'nin Gayri Safi Yurtiçi Hâsılasının yaklaşık %1,9'una denk gelmektedir. Bu rakam, 2019 yılındaki 4,14 milyar ABD dolarına kıyasla yaklaşık %60'lık bir azalmayı göstermektedir. Yani, salgın döneminde hem Avrupa bölgesi hem de Türkiye pandemisinin olumsuz etkilerini hissetmeye başlamıştır. Avrupa'da uygulanan sıkı önlemler ve Türkiye'de alınan tedbirler sonucunda, 2019 yılının Mart ayıyla karşılaştırıldığında gelen yabancı ziyaretçi sayısında %67 oranında bir düşüş gözlenmiştir (Aydın ve Doğan, 2020: 98). Ayrıca pandemi, sağlık harcamalarını önemli ölçüde artırmıştır. Bu süreçte testlerin yaygınlaştırılması, tıbbi cihaz ve personel eksikliği, aşı geliştirme ve bunların dağıtımı, sağlık çalışanları için kişisel koruyucu ekipmanlar sağlık harcamalarında artış yaşanmasına neden olmuştur. Bunlara ek olarak tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de devlet tarafından alınan kısıtlamalar neticesinde yeme ve içme hizmetleri, seyahat, konaklama, tekstil işletmelerine olan talepte büyük düşüşler yaşanmıştır (Eryüzlü, 2020: 13). Yine salgın süreci, tedarik zincirlerini bozarak arz şoku meydana getirmiştir. Bu bağlamda, talep bazı sektörlerde sert bir düşüş göstermiş, dış ticaretin kısıtlanması, depolama maliyetlerinin yükselmesi, ürün tedarikinin zorlaşması arzın büyük oranda düşmesine neden olmuştur (McKibbin ve Fernando, 2021:1-30). Pandemi süreci, dış ticaret ve sanayi üretimi üzerinde son derece olumsuz etkiler yaratmıştır. TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri 'ne göre, ihracat 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %20 oranında azalmış, dış ticaret hacmi ise %12 oranında daralmıştır. Aynı dönemde ihracatın ithalata oranı %88,1'den %74,6'ya gerilemiştir. TÜİK verilerine göre, 2018'in ikinci yarısından itibaren düşüş eğiliminde olan sanayi üretim endeksi, Şubat 2020'de %8,5 artış göstermiş olmasına rağmen, COVID-19 tedbirleri kapsamında ekonomik faaliyetlerin durma noktasına geldiği ve Nisan 2020'de yaklaşık %30 oranında daralış

gösterdiği tespit edilmiştir. Bu düşüş Mayıs ayında %19,6 olarak gerçekleşmiştir (Köker, 2020). Bunların yanı sıra pandemi döneminde hem dünyada hem Türkiye’de salgın nedeniyle birçok işletmenin zorunlu olarak kapanması veya faaliyetlerinin azalması çalışanların işten çıkarılmasına neden olmuştur. Tüketim talebindeki düşüş perakende ve hizmet sektörlerinde iş kayıplarını artırmıştır. Böylece işsizlik oranlarında büyük çaplı artışlar gözlenmiştir (Eryüzlü, 2020: 14). Nisan-Ağustos döneminde işgücüne katılım 2 milyon 361 bin kişi artmasına rağmen, istihdam artışı 1 milyon 940 bin kişiyle sınırlı kalmış ve bu durum işsiz sayısında 419 bin kişilik bir artışa yol açmıştır. Aynı dönemde işgücüne katılım oranı %3,4, istihdam oranı ise %2,8 yükselmiş; buna karşın işsizlik oranında %0,4'lük bir artış gözlenmiştir. Türkiye’de Ağustos dönemi itibarıyla toplam işsiz sayısı 4 milyon 194 bin olarak belirlenirken, İŞKUR’a kayıtlı işsiz sayısı 3.351.226 kişi olarak kaydedilmiştir (Bulut ve Pınar, 2020:220).

Salgın eğitim sektörü üzerinde de büyük etkiler meydana getirmiştir. Türkiye’de ilk salgın vakasının görülmesinden, yani 11 Mart 2020 tarihinden iki gün sonra, salgının daha fazla yayılmaması için, eğitim kurumlarında örgün eğitime ara verilmesi kararı alınmıştır. Öğrencilerin yaşanan bu süreçte eğitimden uzaklaşmaması amacıyla EBA TV vasıtasıyla uzaktan eğitime devam edilmesi uygun görülmüştür. Bu süreçte eğitim, TRT vasıtasıyla ilköğretim, ortaokul ve düzeyindeki öğrencilere televizyondan ve EBA kapsamında internet aracılığıyla öğrencilere bu hizmeti sunmuştur. Ayrıca EBA TV’de öğrencilere sunulan eğitim haricinde, bu süreçte bireylerin psikolojilerinin salgın döneminden olumsuz etkilenmemesi amacıyla ailelere ve çocuklara destek sunulmuş, yetişkin bireylere bilgilendirme rehberleri hizmeti sunulmuş, psikolojik destek sağlamak amacıyla istek hattı kurulmuş ve bazı etkinlikler çevrimiçi olarak sunulmuştur. pandemi öncesinden de var olan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) için bu süreçte altyapı faaliyetlerine yönelik olarak hem geliştirme hem de güçlendirme çalışmaları yapılarak uzaktan eğitim için yapılacak olan faaliyetlere destek sağlanmış ve bu platform üzerinden canlı ders hizmeti uygulamasına başlanmıştır. Ayrıca platforma her öğrencinin erişebilmesi için GSM operatörleriyle anlaşma sağlanmış ve buna yönelik olarak, her bir öğrenciye 8 GB internet desteği sağlanmıştır (Sarı ve Sarı, 2020: 49-63). Türkiye’de üniversiteler, Yükseköğretim Kurulu’na (YÖK) bağlı olarak faaliyet göstermektedir. YÖK, 16 Mart 2020 tarihinde üniversitelerin üç hafta süreyle tatil edildiğini duyurmuş, ardından derslerin uzaktan eğitim yöntemiyle yürütülmesi yönünde karar almıştır. Bu kapsamda, 2019-2020 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde yüz yüze eğitime ara verilmiş ve örgün öğretim yapılmayacağı bildirilmiştir. YÖK’ün aldığı karar doğrultusunda, üniversitelerin 23 Mart 2020 tarihinden itibaren kendi altyapı olanakları ölçüsünde uzaktan eğitime geçmeleri öngörülmüştür. Bu süreçte üniversiteler kendi online platformları üzerinden eğitime devam etmişlerdir (Durak, vd., 2020: 791). Covid-19’un ortaya çıkarmış olduğu bu değişim, son yıllarda istenen eğitim alanındaki dijitalleşme çabalarını hızlandıran bir süreç olmuştur. Salgın meydana gelmeden önce eğitim alanında dijitalleşmeye yönelik yapılan yatırımlar artmıştı ve bu alan için uzun vadeli yatırım hedefleri bulunmaktaydı. Salgın süreci dijital ortamlar aracılığıyla sunulan eğitimin ne derece önemli olduğunu gözler önüne sermiştir. Bundan dolayı olası durumlarda bu şekilde bir eğitim sistemine geçebilmek için bu alana yönelik yapılacak olan yatırımlarda artış olması beklenmektedir (Özer ve Suna, 2020: 173-187).

Salgından etkilenen bir başka sektör de tarım olmuştur. Salgından ötürü ulaşım durma noktasına geldiğinden dolayı tarımsal alana yönelik tedarik zincirinde kırılmalar ve aksaklıklar meydana gelmiştir. Türkiye, son yıllarda tarımsal ürünlerde özellikle tahıl ürünlerinde ithalatçı konumundadır. Pandeminin meydana getirdiği etkiler sonucunda tarım ürünlerinin ithalat değerinde yükseliş yaşanmıştır. Türkiye’de 2000 yılında 139 milyon dekar ekili alanda tahıl üretimi yapılırken, bu alan 2019 yılına gelindiğinde 107 milyon dekara kadar gerilemiştir. Benzer şekilde, 2000 yılında 94 milyon dekar alanda buğday, 36 milyon dekar alanda arpa ve 5,5 milyon dekar alanda mısır yetiştirilmekteydi. Ancak 2019 yılında buğday ve arpa ekili alanları sırasıyla 68 milyon ve 28 milyon dekara düşerken, mısır ekim alanı 6,3 milyon dekara yükselmiştir. Türkiye’nin tahıl ithalatı ise yıllar içinde sürekli artış göstermiştir. 2000 yılında 421 bin ton buğday, 43 bin ton arpa ve 771 bin ton mısır ithal edilirken; 2019 yılına gelindiğinde ithalat miktarları buğdayda 6,4 milyon ton, arpada 521 bin ton ve mısırdaki 3,6 milyon ton seviyesine ulaşmıştır. Toplam tahıl ithalatı 2007 yılında 4,2 milyon ton iken, 2019 yılında 10,3 milyon tonla rekor seviyeye çıkmıştır. Bu ithalat karşılığında 7,4 milyar dolar döviz yurt dışına transfer edilirken, 1,1 milyar dolar döviz girdisi elde edilmiştir. Türkiye’nin tahıl ve tarım ürünleri ithalatı, COVID-19 sürecinde de kesintisiz şekilde devam etmiştir (Aydın ve Güner, 2020: 161). Türkiye bu süreçte gıda fiyatlarını düşürmek için büyük zorluklarla karşı karşıya gelmiştir. Türkiye’de bazı tahıl ürünlerinde özellikle pirinç, buğday ve mısırdaki azalış mevcuttur. Bu durum bazı tahıl ürünlerine uygulanan politikalar sonucu tarım alanlarının daraltılması neticesinde meydana gelmiştir. Böylece bu tür tarım ürünlerinde ithalat tercih edilmiştir. Salgın sürecinde de bu ürünlerin ithalatı devam ettirilmiştir. Ancak pandemiden dolayı ülkeler, öncelikle kendi halkına yetebilmek amacıyla ithalata yönelik tedbirler ve kısıtlamalar uygulamaya koymak durumunda kalmıştır. Alınan bu tedbirler neticesinde ortaya çıkan kısıtlamalardan Türkiye ithalatçı konumunda olması hasebiyle etkilenmiştir ve bu, Türkiye adına önemli bir sorun teşkil etmiştir. Türkiye’nin tarımsal ürünlerde, özellikle tahıl ürünlerinde ithalatçı konumunda olması gelecek dönemlerde ortaya çıkabilecek salgın hastalıklar ya da iklim değişikliği gibi durumlarda ülkeyi zor duruma sokabilir ve yaşanan bu durum, gıda güvenliğini tehdit altına alabilir (Aydın ve Güner, 2020: 155-171).

Salgından etkilenen bir diğer alan da sosyal yaşam olmuştur. Kentlerin ve kentleşmenin gelişmesi, nüfus yoğunluğunun artması, teknolojinin de ilerlemesiyle, salgın hastalıklar kolay bir şekilde yayılma imkânı bulmuştur. Kentsel tasarım ve planlamanın temel amacı bireylerin rahat, konforlu ve güvende hissedecekleri bir yaşam sürdürmeleridir. Pandemiden önce kentsel mekânlarda sıkça kullanılan kamusal alanlar, insanların sosyalleşebilmek amacıyla gittiği ve kendilerini hem rahat hem de konforlu hissettikleri mekânlardı. Ancak pandemi insanların bu mekânlara olan güvenini sarsıcı bir etki yaratmıştır. Çünkü insanlar böyle yerlerde salgının bulaşması endişesiyle uzak durmaya çalışmışlardır (Sürer, 2021). Ayrıca pandemi döneminde eğitime uzaktan devam edilmesi, öğrencileri sosyal hayattan uzaklaştırmış ve toplumsallaşmaya yönelik unsurlar bu süreçte askıya alınmıştır. İzolasyondan dolayı insanlar evden çıkamamıştır ve bu durum toplumsal bir eşitsizlik yaratmıştır. Çünkü, vakit geçirmek için dijital platformlar aracılığıyla izlenen film ve diziler, çevrimiçi olarak oynanan oyunlar, internet aracılığıyla arkadaşlarla sohbet etmek, çevrimiçi yapılan eğitimlere katılım sağlamak, müze ya da parkları sanal olarak gezmek gibi aktivitelerin tamamı teknolojik imkanlar gerektirdiği için herkes bu fırsatlara eşit bir şekilde sahip olamamıştır (Güven, 2020). Ayrıca Covid-19 pandemisiyle birlikte dijital teknolojilerin eğitim, iş ve sosyal yaşam üzerindeki etkisi daha da belirgin hale gelmiştir. Bu dönemde uzaktan eğitim uygulamalarının yaygınlaşması, bireylerin dijital okuryazarlık becerilerinin önemini ortaya koymuştur. Türkiye'deki dijital okuryazarlık düzeyine bakıldığında, bireylerin yaş gruplarına göre bu becerilere sahip olma durumlarının önemli ölçüde farklılaştığı görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması (2019) verilerine göre, 25-34 yaş aralığındaki bireylerin %92'si, 35-44 yaş grubunun %86'sı, 45-54 yaş grubunun %70'i ve 55-64 yaş arasındakilerin %43'ü son üç ay içerisinde internet kullanmıştır. Benzer biçimde, bilgisayar kullanımı oranları da yaşla birlikte azalma göstermekte; 25-34 yaş grubunda %62 olan bu oran, 35-44 yaş aralığında %48'e, 45-54 yaş aralığında %33'e ve 55-64 yaş grubunda %20'ye düşmektedir. Bu bulgular, özellikle Covid-19 sürecinde öğrencilerin uzaktan eğitime erişiminde ebeveynlerin yaşına bağlı olarak ortaya çıkan dijital okuryazarlık farklarının, eğitimde fırsat eşitsizliklerini derinleştirdiğini göstermektedir (Özer, vd., 2020: 221). Yine sosyal yaşam üzerinde salgının meydana getirdiği bir diğer olumsuzluk 65 yaş ve üzerindeki bireyler ile kronik rahatsızlığı olanlara uygulanan sokağa çıkma yasağı olmuştur. Bu durum yaşlı bireyleri olduğundan daha yalnız bir hale getirmiştir (Üstün ve Özçiftçi, 2020: 146). Görüldüğü gibi Covid-19, Türkiye'de sağlık sisteminden ekonomiye, eğitimden kent yaşamına kadar çok sayıda alanı derinden etkileyerek toplumsal eşitsizlikleri belirgin bir hale getirmiştir. Bu süreçte, uygulanan kısıtlamalar farklı kesimler üzerinde farklı sonuçlar doğururken, özellikle büyük kentlerde sosyal ve ekonomik kırılmalıklar daha fazla hissedilmiştir.

2. Covid-19 Salgınının Kentler Üzerindeki Etkileri ve Kentsel Dirençlilik ile Sürdürülebilirlik Boyutu

Kent, üretim, tüketim ve yönetim etkinliklerinin en yoğun biçimde gerçekleştiği, ekonomik, toplumsal, kültürel ve yönetsel ilişkilerin en yüksek düzeyde kurulduğu bir yerleşme şekli olarak tanımlanmaktadır. Kentler sadece nüfusun yoğunlaştığı mekanlar değil buna ek olarak bireylerin karşılıklı etkileşim, paylaşım ve dayanışma içinde bulunduğu sosyal sistemleri kapsamaktadır (Keleş, 2020: 24). Bu özellikleri nedeniyle kentler, toplumsal yaşamın merkezinde yer almakta ve her türlü ekonomik veya çevresel krizlerden doğrudan etkilenmektedir. COVID-19 salgını, Keleş'in ortaya koyduğu bu kentsel yapının ne kadar kırılgan olduğunu açık bir şekilde göstermiştir.

COVID-19 salgını hem sağlık sistemlerini hem de kentlerin sosyal, ekonomik ve mekânsal yapısını derinden etkilemiştir ve kentler bu sürece hazırlıksız yakalanmıştır. Pandeminin kentsel yaşama olan etkilerini inceleyen çalışmalar kentsel hareketlilik, toplu taşıma kullanımı, ekonomik faaliyetler, yeşil alan erişimi ve sosyal etkileşim gibi konular üzerine yapılmıştır. Sharifi ve Khavarian-Garmsir (2020), çalışmalarında Covid-19 pandemisinin kentler üzerindeki çok yönlü etkilerini incelemişlerdir. Pandeminin kentsel hareketlilik, altyapı, konut, çevre ve sosyal yaşam gibi temel kentsel bileşenlerde meydana gelen değişimleri literatür taraması yöntemiyle değerlendirmişlerdir. Çalışmanın bulgularına göre, pandeminin kısa vadede ekonomik faaliyetleri, ulaşımı ve toplumsal etkileşimi büyük derecede azalttığı; uzun vadede ise kent planlaması konusunda kentlerin daha dayanıklı olması gerektiğini savunmuşlardır. Çalışmada, pandemilerin kentsel planlama süreçlerine sağlık ve esneklik ilkelerinin dahil edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka çalışmada Mouratidis (2021), Covid-19'un kentsel yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini ele almıştır. çalışmada, farklı ülkelerde yapılan araştırmaların sonuçları bir araya getirilmiş ve derleme yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar, pandeminin sosyal etkileşimi azalttığını, fiziksel aktivite düzeyini düşürdüğünü ve bireylerin psikolojilerini olumsuz etkilediği yönündedir. Çalışmada, yeşil alanlara ve açık kamusal mekanlara erişimin bireylerin yaşam kalitesini koruma konusunda önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir. Yazar, geleceğin kent planlamasında sağlık temelli yaklaşımların benimsenmesi gerektiğini ve hem salgın dönemlerinde hem de normal dönemlerde kentlerdeki eşitsizliklerin giderilmesi, dezavantajlı grupların desteklenmesi ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Başka bir çalışmada Bu ve arkadaşları (2022), pandemi döneminde kent sakinlerinin yeşil alanlara erişiminin ruh sağlığı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışma, farklı zaman dilimlerinde yapılan anketlerden oluşan bir analize dayanmaktadır. Elde edilen bulgular neticesinde, yeşil alanlara erişimi olan bireylerde anksiyete ve stres düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu sonuca dayanarak, kent planlamasında yeşil altyapının yalnızca estetik bir unsur taşımadığı aynı

zamanda halk sağlığının korunmasında önemli bir rol oynadığı sonucuna varılmıştır. Pehlivan (2021), Türkiye’de gerçekleştirdiği çalışmasında Covid-19’un kentler üzerindeki etkilerini sosyo-mekânsal eşitsizlikler bağlamında ele almıştır. Çalışmada, özellikle neoliberal kentleşme politikalarının ve halk sağlığının ihmal edilmesinin, pandeminin kentsel yaşam üzerindeki etkilerini nasıl derinleştirdiği tartışılmıştır. Araştırma, kentlerin farklı sosyo-ekonomik gruplar için eşit olmayan bir şekilde organize olduğunu ve bu eşitsizliklerin pandemi ile birlikte daha belirgin hale geldiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, neo-liberal politikalarla büyüyen kentlerin salgınla mücadelede yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir. Kamu yararını ikinci plana atan ve kâr odaklı kentleşme politikalarıyla genişleyen kentler, salgın sürecinde eşitsizliklerin, sosyal ayrışmanın ve adaletsizliğin en yoğun hissedildiği alanlara dönüşmüştür. Salgının etkilerinin toplumlar arasında veya aynı toplum içindeki farklı gruplar arasında değişkenlik göstermesi, mevcut eşitsizlikleri daha da görünür hale getirmiştir. Bu süreçte, salgını kontrol altına almak amacıyla uygulanan benzer politikalar, toplum içindeki farklılıklar nedeniyle değişen derecelerde başarılı olmuştur (Pehlivan, 2021: 352). Akbaş (2022), Covid-19 pandemisi sonrasında kentleşme ve kent planlaması alanlarında yaşanması muhtemel olan dönüşümleri incelemiştir. Literatür taraması yöntemiyle toplanan veriler, metin madenciliği araçlarından olan VOSviewer ile analiz edilmiş, pandemi deneyimlerinin planlama uygulamaları üzerinde “sağlıklı kent” ilkeleri doğrultusunda güçlü etkiler yaratabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle yoğun nüfuslu alanlarda altyapı eksiklikleri ve sağlık hizmetlerine erişim sorunları gibi sosyo-mekânsal eşitsizlikler pandemi sürecinde görünür hale gelirken; kent içi kamusal alanların yeniden tasarlanması, yeşil alanların yaygınlaştırılması, ulaşılabilirlik gibi unsurların kent planlamasında öncelik kazanması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca yaşanan pandemi sürecinin yoksullukla mücadeleyi zorlaştırdığı ve yoksulluk sorununu derinleştirdiği aşıkardır. Olması gereken, herhangi bir afet veya hastalık, salgın gibi sorunların evvelinde yerel ve merkezi yönetimler eliyle yoksulluk türünün tespiti ve ölçümünün yapılmasıdır (Eseler, vd., 2021: 839).

Tablo 1: Pandemi Sürecini Ele Alan Çalışmaların Literatür Tablosu

YAZARLAR/ YIL	AMAÇ	YÖNTEM	ÖRNEKLEM/ ALAN	BULGULAR
Ahmadi (2020)	COVID-19'un toplum üzerindeki etkilerini farklı boyutlarıyla incelemek ve krizden çıkış için toplumsal yeniden yapılanma kapsamında öneriler sunmaktır.	Nitel- Literatür Taraması	Küresel Düzeyde Tüm Ülkeler ve Toplamlar	COVID-19, dünya genelinde sosyal, ekonomik ve politik krizlere yol açmıştır; üretim ve tüketimde gerileme, ticaret ve turizm faaliyetlerinde aksama, toplumsal eşitsizlik ve yoksulluğun artışı gözlemlenmiştir. Eğitim, spor ve üretim faaliyetleri kesintiye uğramış, dijitalleşme ve sağlık odaklı yaklaşımlar hız kazanmıştır. Ayrıca, salgın politik krizleri tetiklemiş ve toplumların yeniden yapılandırılması gerekliliğini ortaya koymuştur.
Karataş (2020)	Pandemi sürecinde toplumsal değişim ve güçlenmeyi incelemek; şehirlerdeki topluluk dinamiklerini değerlendirmek	Nicel- SPSS 22 programı ile bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA)	Sosyal medya kullanan ve çevrimiçi ortamda araştırmaya destek olmayı kabul eden basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle ulaşılabilen 520 katılımcıdan oluşmaktadır	COVID-19 pandemisi sonrası bireylerin hijyen ve korunma önlemlerini artırdığını, kalabalık ve toplu taşımadan kaçındığını, sağlık kaygısı ve haber takibi isteğinin yükseldiğini, travma sonrası büyüme yaşadığını ve sosyal sorumluluk bilincinin güçlendiğini, risk grubu bireyler için psikososyal destek ihtiyacının önem kazandığını göstermektedir.
RW ve Nan (2025)	E-sağlık tabanlı psikoterapi, uygulama ve uzaktan danışmanlık gibi müdahalelerin etkinliğini özetlemek.	Nitel- 2341 makale taranmış, 12 sistemati k inceleme ve meta- analiz dahil edilmiştir.	COVID-19 sürecinde uygulanan e-mental sağlık müdahaleleri nin etkinliğini inceleyen toplam 12 sistemati k ve meta-analitik inceleme yer almıştır.	COVID-19 sürecinde uygulanan e-mental sağlık müdahalelerinin özellikle anksiyete, depresyon ve stres gibi yaygın ruh sağlığı sorunlarını azaltmada etkili olduğu bulunmuştur. Bu müdahaleler, videokonferans, telefon ve mobil uygulamalar aracılığıyla sunulmuş ve erişilebilirlik ile verimlilik açısından önemli bir rol oynamıştır.
Gössling ve Nadja (2022)	COVID-19 pandemisinin turizm sektörü üzerindeki etkilerini iki yıl sonra değerlendirmekte ve pandeminin turizmin sürdürülebilirliği açısından ne gibi dersler sunduğunu tartışmaktadır.	Nitel- Literatür Taraması	Genel Turizm Sektörü	COVID-19 pandemisi turizmde karbon emisyonlarını geçici düşürmüş, ekonomik kayıplara yol açmış, dijital ve yerel turizme yönelimi artırmış, iş gücünün esnekliğini test etmiş ve sürdürülebilir, esnek politika ve kriz yönetimi gerekliliğini ortaya koymuştur.
Demirdağ, Güneş, Hansu, Bilge (2023)	Türkiye'deki farklı illerdeki COVID-19 vaka oranları ile kentleşme düzeyi ve kentsel yapı faktörleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu ilişkiyi nicel olarak ortaya koymaktır	Nicel- Hiyerarşik çoklu regresyon analizi ve MANOVA/ ANOVA testleri	Türkiye'deki 81 ilin tamamı	Kentsel faktörlerin COVID-19'un yayılmasında etkili bir rol oynadığını açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Türkiye, farklı kentleşme öykülerine ve gelişme deneyimlerine sahip kentlerden oluştuğundan, çalışmada ortaya konulan bulguların, özellikle kent ve toplum sağlığı çerçevesinde mevcut kentsel sorunların anlaşılmasına ve salgın sonrası planlama yaklaşımlarına katkı sunması beklenmektedir.

Can (2020)	Türkiye’de farklı endüstrilerde faaliyet gösteren işletmelerin Covid-19 salgınından nasıl etkilendiklerini, oluşan yeni zorlu koşullara verdikleri yanıtları ve önümüzdeki süreç için öngörülerini analiz etmektedir.	Nicel betimleyici içerik analizi	84 Haber Metni	COVID-19 süreci Türkiye’deki işletmeler için çok katmanlı bir kriz yaratmış, ancak aynı zamanda dijital dönüşümü hızlandıran bir kırılma noktası olmuştur. Hizmet sektörü en ağır darbeyi alırken, dijitalleşme ve teknoloji tabanlı faaliyetler krizden kazançlı çıkan alanlar olmuştur. Toparlanma eğilimi, alınan teşviklerle ve toplumsal normalleşmeyle birlikte özellikle Haziran-Temmuz 2020 döneminde hissedilmiştir.
------------	---	----------------------------------	----------------	---

Literatürde yer alan çalışmalar, Covid-19’un kentlerin yapısını, işleyişini ve toplumsal yaşam şekillerini köklü biçimde etkilediğini gözler önüne sermiştir. Çalışmalarda farklı yöntemler kullanılsa da ortak sonuç pandeminin kentleri daha esnek, daha yeşil ve daha dayanıklı hale getirme ihtiyacını ortaya koyduğudur.

Kentlerde nüfus yoğunluğunun yüksekliğinden dolayı salgın daha belirgin etkiler meydana getirmiştir. Pandemi döneminde bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yerel yönetimlere önemli görev ve sorumluluklar düşmüştür. Çünkü yerel yönetimler kriz anlarında insanlara kısa bir sürede ulaşabilen kurumlardır. Yerel yönetimlerin bu konudaki avantajı pandemi döneminde de görülmüştür. Yerel yönetimlerin üç temel özelliği; hizmette çoğulculuk, kentleşme ve etkinlik şeklindedir. Yerel yönetimler demokrasinin beşiği olarak nitelendirilmektedir (Parlak, 2020: 29-35). Pandemi döneminde Türkiye’de yerel yönetimler önemli görev ve sorumluluklara sahip olmuştur. Türkiye’de bulunan otuz büyükşehir belediyesinin internet sayfaları ve dijital kaynakları üzerinde tarama yapılarak belediyelerin pandemi sürecinde yapmış olduğu faaliyetler incelenmiştir. Salgınla mücadele konusunda Türkiye’de yerel yönetimlerin sunmuş olduğu hizmetler belli başlıklar altında toplanmıştır. Bunlar;

- Kamuoyunu bilgilendirme ve farkındalığı artırma faaliyetleri,
- Düzenli aralıklarla dezenfekte ve temizlik faaliyetlerinde bulunmak,
- Yerli maske üretimini ve üretilen bu maskelerin dağıtımını sağlamak,
- Sağlık alanına destek sağlamak,
- Sosyal yardım ve desteğe yönelik hizmet sunmak,
- Alınan tedbir ve yapılan kısıtlamalara uyulup uyulmadığına yönelik denetim faaliyetlerinde bulunmak,
- Kültür, sanat, spor gibi faaliyetlere yönelik hizmet sunmak ve psikolojik destek sağlamak şeklinde sıralamak mümkündür.

Salgın sürecinde yerel yönetimler, özellikle merkezi yönetimin hızlı bir şekilde müdahale edemediği ihtiyaç duyulan alanlarda hızlı çözüm yolları geliştirerek büyük bir boşluğun dolmasını sağlamışlardır (Bilgiç, 2020: 2084-2112). Salgın süreci, yerel yönetimlerin kriz anlarında ne kadar önemli bir rol oynadığını gözler önüne sermiştir. Bu süreç, kentsel dayanıklılığı artırmanın yalnızca altyapıyla değil, güçlü ve kapsayıcı yerel yönetim mekanizmalarıyla mümkün olduğunu göstermiştir.

Direnç kavramı, kentler ve planlamaya yönelik olarak toplumsal ve kurumsal açıdan ortaya çıkan çevresel tehdit unsurlarına karşı cevap niteliği taşımaktadır. Bir sistemin, topluluğun ya da toplumun tehditlere karşı dayanıklılık göstererek, benimseyerek ve uyum sağlayarak tehditlerin etkilerinden kurtulmak maksadıyla zamanında ve verimli olacak şekilde temel yapının korunması unsuru gözetilerek bozulmayı ve değişimi karşılama yeteneğidir (Weichselgartner ve Kelman, 2015: 249-267). Kentsel direnç, bir kentin doğal afetler, salgınlar, iklim değişikliği ve diğer krizler karşısında direnç gösterme kapasitesi anlamı taşımaktadır. Yani kentsel direnç, bir kentin afetlerle başa çıkma, toparlanma ve yeniden inşa sürecinde ne kadar hızlı ve etkili bir şekilde hareket edebileceğidir (Kavanoz, 2020: 5-24). Kentsel dirençlilik, çeşitli planlama, tasarım ve uygulama stratejileri ile desteklenerek, kentlerin daha sürdürülebilir, güvenli, sağlıklı ve yaşanabilir hale getirilmesini amaçlamaktadır (Meerow, vd., 2016: 38-49). Modern anlamda dirençlilik teorisi 1970’li yıllarda C.S. Holling tarafından ekolojik sistemlerin sürdürülebilirliği konusunda öne sürdüğü çalışmalarıyla ön plana çıkmıştır. Holling, ekolojik sistemlerin dayanıklılığı yerine dirençliliği üzerine odaklanarak, sistemlerin dinamik yapısı ile karmaşıklığının önemini vurgulamıştır. Dirençlilik, bir sistemin çeşitli bozulmalar ya da stresler karşısında kaldığında, eski haline dönebilmek ya da yeni bir sisteme geçebilmek için sahip olduğu kapasiteyi ifade etmektedir. Ona göre, doğal sistemler sürekli değişim ve karmaşıklık içinde evrime uğrar ve bundan dolayı durağan değil, dinamik olarak anlaşılmalıdır. Bu bağlamda, dirençli kentler, doğal afetlere, iklim değişikliğine, enerji ve kaynak tüketimine, nüfus artışına ve diğer sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlere karşı dirençli olma, dayanıklı olma yeteneğine sahip kentler şeklinde tanımlanmaktadır (Holling, 2001: 390-405). Kentsel sürdürülebilirlik kavramı, Eylül 2015’te duyurulan BM Sürdürülebilir

Kalkınma Hedeflerinde (Hedef 11: Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar) somutlaştırılmıştır. Bununla birlikte, sürdürülebilirlik, dayanıklılık ve akıllılık kavramları birbirinden ayrı düşünülemez çünkü Birleşmiş Milletler'in Quito'da Ekim 2016 yılında düzenlenen Habitat III konferansında son haline getirilen Yeni Kentsel Gündem, bu üç kavrama da atıfta bulunmaktadır. Kentsel dirençliliğin odak noktası, tehditlere, şoklara ve streslere uyum sağlamaktır (Leitner, vd., 2018: 1276-1284). Covid-19 salgını bağlamında kentlerde dirençliliği artırma hususunda, sosyal mesafeyi desteklemeye katkı sağlayacak nitelikte, kentsel yoğunluk planlamasının sağlıklı bir şekilde yapılması önemli bir husus olacaktır. Ayrıca pandemi süreci, kentsel dirençlilik ve sürdürülebilirlik açısından açık ve yeşil alanların önemini gözler önüne sermiştir. Araç trafiğine kapatılan alanların artırılması ve yaya ile bisiklet yollarının genişletilmesi, sosyal mesafenin korunmasını kolaylaştırırken güvenli ve sağlıklı bir kent yaşamı sunacaktır. Yine bu bağlamda pandemi süreci, sağlıklı bina kavramının önemini artırarak yapıların sadece dayanıklı değil, aynı zamanda insan sağlığını destekleyici nitelikte olması gerektiğini göstermiştir. İyi havalandırma sistemleri, doğal aydınlatma, hijyenik malzemeler gibi unsurların ön planda olduğu binalar bu tür salgın dönemlerinde yaşam kalitesini yükseltecektir. Bunlara ek olarak, Covid-19 salgını, kentlerin sadece sağlık krizlerine değil, çevresel tehditlere karşı da daha dirençli olması gerektiğini göstermiştir. Doğa temelli yaklaşımlar, hava kirliliği standartlarının sıkı bir şekilde uygulanması, etkin bir atık yönetimi ve iklim değişikliğiyle mücadele, bu tür krizlerin etkilerini azaltma hususunda büyük bir öneme sahiptir. Özellikle pandemi sürecinde bu tür olguların önemi daha iyi anlaşılmıştır. Yaşanan bu süreç, kentlerin daha dayanıklı hale gelmesi için yeşil altyapının güçlendirilmesi, yenilenebilir enerji sistemlerine yatırım yapılması ve atık yönetimin iyi bir şekilde yapılmasının ne kadar büyük bir role sahip olduğunu açık bir şekilde göstermiştir (Tuğaç, 2020: 271-283).

3. Van İlinde Covid-19 Salgınının Etkileri ve Yerel Yönetimlerin Aldığı Önlemler

Covid-19 salgını, küresel ölçekte olduğu gibi Türkiye'nin farklı kentlerinde de ekonomik, sosyal ve mekânsal dönüşümlere yol açmıştır. Van ili de bu süreçten hem demografik yapısı hem de ekonomik dinamikleri açısından çeşitli şekillerde etkilenmiştir. Salgının getirdiği kısıtlamalar, kentteki ticaret, turizm ve günlük yaşam üzerinde belirleyici olurken, halkın sosyal ve ekonomik koşullarını da derinden etkilemiştir. Van ilinde Covid-19 salgını sürecinde farklı alanlarda yapılan çalışmalar, salgının kent üzerindeki etkilerini ve yerel yönetimlerin aldığı önlemleri ortaya koymaktadır. Aşağıdaki tablo 2'de, Van ili özelinde gerçekleştirilen araştırmaların özetini sunmaktadır.

Tablo 2: Pandemi Sürecini Van İli Örneğinde Ele Alan Çalışmalara Yönelik Literatür Tablosu

YAZARLAR/YIL	AMAÇ	YÖNTEM	ÖRNEKLEM/ALAN	BULGULAR
Kara ve Kurt (2020)	Covid-19 salgınının Van ilindeki berber işletmeleri üzerindeki ekonomik etkilerini incelemek.	Anket yöntemi kullanılmıştır.	Van ilinde faaliyet gösteren berber işletmeleri.	Salgın nedeniyle işletmelerin gelirlerinde düşüş, müşteri sayısında azalma ve hijyen önlemlerine yönelik ek maliyet artışı gözlemlenmiştir.
Cihangir ve Demirhan (2021)	Van Tarihi Peynirciler Çarşısı'nın hem turistik bir mekân hem de girişimcilik boyutunu tartışarak, çarşının kent turizmi için yarattığı değeri ve girişimcilerinin konumlarını incelemek.	Nitel araştırma; durum çalışması, amaçsal ve kartopu örnekleme yöntemleriyle 28 girişimci, 7 rehber ve 4 acenta ile yüz yüze ve telefonla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.	28 girişimci, 7 yerel rehber, 4 seyahat acentesi ve kent yetkilileri.	Restorasyonun ticari ve turizm sektörü açısından olumlu ve olumsuz etkileri olduğu, Covid-19 sürecinde e-pazarlama faaliyetlerinin arttığı ve çarşının kent turizmi için önemli bir değer yarattığı bulunmuştur.
Demirci vd. (2022)	Covid-19 salgınının bireylerin algı ve toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini incelemek.	Nicel araştırma; anket formu ile veri toplama	N=2185 (Van ilinde ikamet eden; yaş, cinsiyet, meden hal, gelir düzeyi meslek ve yerleşim tipi açısından dağılımı sağlanmış geniş örneklem).	Katılımcıların çoğunluğu Covid-19'u yüksek risk olarak algılamıştır; algı düzeyi demografik faktörlerle ilişkili bulunmuş ve davranış değişikliklerini etkilemiştir.
Erol ve Kalay (2022)	Covid-19'un bankacılık	Nicel araştırma; yüz yüze anket yöntemi,	Van ilinde faaliyet gösteren 13 banka ve	Çalışanların büyük bir kısmı Covid-19 krizini yüksek riskli

	sektöründe çalışanların psikolojik durumları ve iş performansları üzerindeki etkilerini incelemek.	5 dereceli Likert ölçeği kullanılmıştır. Veriler IBM SPSS 20 ile analiz edilmiştir.	20 şubede çalışan 200 işgören	olarak değerlendirmiştir. Korku, kaygı ve stres düzeyleri ile iş performansı arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Sosyal, psikolojik ve ekonomik değişkenler, çalışanların psikolojik durumları üzerinde anlamlı etkiler yaratmıştır.
Ebeperi ve Yıldız (2023)	Covid-19 pandemisinin, Van ilinin Mollakasım Mahallesi'ndeki ikincil konut kullanımına etkilerini incelemek	Karma yöntem: Anket ve mülakat teknikleri kullanılmıştır.	Mollakasım Mahallesi'nde ikincil konut sahipleri ve kullanıcıları.	Pandemi sürecinde ikincil konut kullanımında belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Kullanıcılar, kalabalıktan kaçış, hijyen ve doğayla iç içe olma gibi nedenlerle Mollakasım'ı tercih etmişlerdir. Ayrıca ikincil konutların kalıcı ikamet alanlarına dönüşme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir.

Literatürde Covid-19'un Van iline etkileri genel olarak sosyo-ekonomik, psikolojik, mekânsal ve yönetsel boyutlarla ele alınmıştır. Yapılan çalışmalar, bireylerin salgına ilişkin algı düzeyleri, fiziksel aktivite alışkanlıkları, iş görenlerin psikolojik durumları gibi faaliyetler ve ikincil konut kullanımı gibi farklı temalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak mevcut literatürde Covid-19'un kentteki farklı sektörler üzerindeki etkileri ile yerel yönetimlerin salgın sürecinde yürüttüğü faaliyetler ve aldıkları önlemlere yönelik çalışmalar sınırlıdır. Bu açıdan yapılan çalışma hem belirtilen belediyelerin salgın sürecinde yürüttüğü faaliyetleri ve aldığı önlemleri hem Van ilinde Covid-19'un çeşitli kentsel sektörler (ekonomik, sosyal, tarımsal, mekânsal) etkilerini hem de yerel yönetimlerin kriz yönetimi ve dayanıklılık geliştirme süreçlerini bir arada değerlendirmeye çalışmıştır.

Van ilinde çalışma kapsamında Van Büyükşehir Belediyesi, İpekyolu, Tuşba ve Edremit belediyesi ele alınmıştır. Bu bağlamda, salgınla mücadele hususunda Van Valiliği İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu tarafından İçişleri Bakanlığı'nın ilgili genelgelerine tabi olarak birtakım tedbirler uygulamaya konulmuştur. Covid-19 salgını sürecinde Van ilinde kamu sağlığını korumak amacıyla çeşitli kısıtlama ve önlemler uygulanmıştır. 16 Mart 2020 itibarıyla tiyatro, sinema, konser salonları, kafeler, kahvehaneler, oyun salonları, AVM'ler, hamamlar, spor salonları ve çocuk oyun alanları gibi halka açık dinlenme ve eğlence mekânlarının faaliyetleri durdurulmuş, dernek ve vakıf toplantıları ile taziye etkinliklerine ara verilmiştir. 21 Mart 2020'de 65 yaş üstü ve kronik hastalığı olan bireyler için sokağa çıkma kısıtlaması getirilmiş, temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Vefa Sosyal Destek Grupları oluşturulmuştur. Restoran ve lokantaların yalnızca paket servis ve gel-al hizmeti vermesine karar verilmiş, 23 Mart 2020'de marketlerin çalışma saatleri düzenlenerek müşteri kapasitesine sınırlamalar getirilmiştir. Toplu taşıma araçlarında yolcu kapasitesi yarıya düşürülmüş, belediye meclis toplantıları ertelenmiş ve halk sağlığını tehdit eden piknik ve mangal faaliyetleri yasaklanmıştır. Ayrıca, 65 yaş üstü bireylerin maaş ödemeleri için öğretmenler ve din görevlileri destek sağlamış, salgın önlemlerine ilişkin bilgilendirmeler belediye tarafından billboardlarda yayınlanmıştır. Seyahat kısıtlamaları kapsamında İstanbul'dan gelenlerin 14 gün karantinada kalması zorunlu tutulmuş, uçuşlar seyahat izin belgesi ile sınırlandırılmış ve kent içinde seyyar satıcılık faaliyetlerine izin verilmemiştir. 29 Temmuz 2020'de il genelinde maske zorunluluğu getirilmiş, hastane ziyaretleri ve toplu bayramlaşmalar yasaklanmıştır. 2021 yılında sokağa çıkma kısıtlamaları kademeli olarak uygulanmaya devam etmiş, restoran ve kafelerin belirli saatlerde hizmet vermesine izin verilmiş, düğün ve nikah gibi organizasyonların önceden kaymakamlıklara bildirilmesi şartı getirilmiştir. 14 Nisan 2021 itibarıyla tam kapanma sürecine geçilmiş, bazı iş sektörleri bu kısıtlamalardan muaf tutulmuştur. 1 Haziran 2021'de ise kademeli normalleşme sürecine girilmiş, belirli saatlerde sokağa çıkma kısıtlaması uygulanmaya devam edilse dahi ticari ve sosyal hayat kontrollü şekilde yeniden başlamıştır (Van Valiliği, 2021).

Covid-19 pandemisi sürecinde yerel yönetimler, halk sağlığını koruma ve günlük yaşamı sürdürülebilir kılmaya adına çeşitli önlemler almıştır. Van Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyeleri (İpekyolu, Tuşba, Edremit), pandemi koşullarına uyum sağlamak amacıyla belediye hizmetlerinde yeniden yapılanmaya gitmiş, hijyen ve sosyal mesafe kurallarına uygun şekilde hizmet sunumunu düzenlemiştir. Bu süreçte özellikle toplu taşıma, kamu hizmetleri, denetimler ve sosyal destek alanlarında kapsamlı tedbirler uygulanmıştır. Toplu taşıma araçlarında yolcu kapasitesi sınırlandırılmış, maske kullanımı zorunlu hale getirilmiş ve düzenli dezenfeksiyon işlemleri yapılmıştır. Kamu binaları, pazar yerleri ve toplu kullanım alanlarında hijyen tedbirleri artırılmış, girişlerde ateş ölçümü ve HES kodu sorgulaması gibi uygulamalar hayata geçirilmiştir. Ayrıca, pandemi nedeniyle ekonomik zorluk yaşayan vatandaşlara yönelik sosyal destek programları devreye sokulmuş, gıda yardımları ve hijyen

kitleri dağıtılmıştır. Belediyeler, özellikle yaşlı ve engelli bireyler için evde bakım ve sağlık hizmetleri sunarak sağlık kuruluşlarına erişimde kolaylık sağlamıştır. Bunun yanı sıra, esnaf ve işletmelere yönelik bilgilendirme ve denetim çalışmaları gerçekleştirilerek iş yerlerinin pandemi koşullarına uygun hareket etmesi sağlanmıştır. Tüm bu önlemler, yerel yönetimlerin pandemi sürecindeki sorumluluklarını yerine getirme çabasını göstermektedir. Salgının yayılımını kontrol altına almak ve toplum sağlığını korumak amacıyla belediyeler, dinamik bir süreç yönetimi ile değişen koşullara hızla uyum sağlamıştır. Belirtilen belediyelerin Covid-19 döneminde almış olduğu önlemler ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

3.1. Van Büyükşehir Belediyesinin Faaliyetleri

Van Büyükşehir Belediyesi, Covid-19 salgını sürecinde evde bakıma muhtaç hastalar ve engellilere sağlık hizmeti sunarken, kronik hastaların hastanelere ulaşımı için ambulans desteği sağlamıştır. Toplum sağlığını korumak amacıyla toplu taşıma araçlarında denetimler gerçekleştirilmiş, kurallara uymayan araçlara cezai işlem uygulanmıştır. Kent genelinde düzenli pandemi kontrolleri yapılarak esnaf ve vatandaşlar tedbirlere uymaları konusunda uyarılmış, belirli noktalarda taksi, otobüs ve minibüsler durdurularak maske kullanımı ve yolcu kapasitesi denetlenmiştir. Kentler arası otobüs terminalinde de periyodik kontroller yapılmış, vatandaşlara maske dağıtılarak kurallara uyulması konusunda bilgilendirme sağlanmıştır. Mezarlıklarda salgın tedbirleri kapsamında girişlerde maske kontrolü ve ateş ölçümü yapılmış, toplu ziyaretler kısıtlanmıştır. Park, bahçe, cadde ve sokaklarda sosyal mesafe ve maske kurallarına uyulup uyulmadığı denetlenmiş, semt pazarlarında ise sosyal mesafe, ürünlere elle temas edilmemesi ve dezenfektan kullanımı konusunda uyarılarda bulunulmuştur. Büyükşehir Belediyesi, salgın nedeniyle halk sağlığını tehdit eden dilencilere yönelik operasyonlar düzenlemiş, sosyal mesafe kurallarına uymayanlara cezai işlem uygulanmıştır. Ayrıca, Van'daki yaklaşık 20 parkta bulunan banklar geçici olarak kaldırılarak sosyal mesafenin korunması sağlanmıştır. Kamuya açık alanlarda düzenli dezenfeksiyon çalışmaları yapılırken, eczane, medikal ve marketlerde fahiş fiyat artışlarını önlemek amacıyla denetimler gerçekleştirilmiştir. Büyükşehir Belediyesinin Kadın ve Aile Hizmetleri Dairesi Başkanlığı tarafından kadınlara yönelik Covid-19 ve aşılama süreci hakkında bilgilendirme seminerleri düzenlenerek vatandaşların bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır (Van Büyükşehir Belediyesi, 2021). Bu süreçte Van Büyükşehir Belediyesi'nin Covid-19 salgınına yönelik faaliyetleri, kentte halk sağlığının korunması, toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi ve kamu hizmetlerinin kesintisiz bir şekilde devam etmesi açısından önemlidir.

3.2. İpekyolu Belediyesinin Faaliyetleri

İpekyolu Belediyesi ve İpekyolu İlçe Sağlık Müdürlüğü iş birliğiyle belediye personeline salgın konusunda eğitim semineri düzenlenmiş, halk sağlığı uzmanı Dr. Dicle Bora tarafından salgının bulaşma yolları ve korunma yöntemleri anlatılmıştır. Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü ekipleri, belediye sınırları içindeki altı okulda dezenfeksiyon çalışması yapmış, kış boyunca kapalı kalan okulların bahçeleri temizlenerek öğrenciler için hazır hale getirilmiştir. Kaymakam ve Belediye Başkan Vekili Sinan Aslan'ın talimatıyla halka açık işletmelere yönelik Covid-19 denetimleri gerçekleştirilmiştir. Van İl Sağlık Müdürlüğü tarafından oluşturulan psikososyal destek hattı aracılığıyla vatandaşların stres ve kaygılarının azaltılması hedeflenmiştir. Salgın nedeniyle evlerinden çıkamayan vatandaşlar için moral etkinlikleri düzenlenmiş, mobil sahnelerle mahallelerde konserler verilerek insanların keyifli vakit geçirmesi sağlanmıştır. Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü tarafından kitap okuma yarışması düzenlenmiş, dereceye girenlere ödülleri verilerek kitap okuma alışkanlığı teşvik edilmiştir. Apartmanda yaşayan vatandaşların tarıma yönlendirilmesi amacıyla balkon ve bahçelerde sebze yetiştirmek isteyenlere fide dağıtılmıştır. Ayrıca, karantina sürecinde insanların kültürel ve sanatsal etkinliklere katılımını artırmak amacıyla "karantina" temalı skeç yarışması düzenlenmiş, katılımcılardan yaşadıkları komik anları kaydedip ilgili birime göndermeleri istenmiştir. İpekyolu Belediyesi, salgın sürecinde toplu kullanım alanlarında sıkı denetimler yaparak kurallara uyulmasını sağlamış, Zabıta Müdürlüğü tarafından kural ihlali yapan kişi ve işletmelere cezai işlem uygulanmıştır. İşitme engelli bireylerin iletişimde yaşadığı zorlukları gidermek için ağız kısmı şeffaf maskeler üretilmiş, Covid-19 tanısı konan vatandaşlara hijyen paketleri dağıtılmıştır. Kadınlara yönelik hijyen eğitimi verilmiş ve hijyen setleri dağıtılmıştır. Belediye, sporcuları da unutmamış, evde kalan 500 sporcuya performanslarını kaybetmemeleri için uzaktan eğitimle haftalık antrenman programları göndermiştir. Esnafın salgından en çok etkilenen kesimler arasında yer alması nedeniyle Belediye Başkanı sık sık esnafı ziyaret ederek sorunlarını dinlemiş, taleplerini yerinde değerlendirmiştir. Kontrollü normalleşme sürecinde ise yeme-içme sektörüne yönelik denetimler artırılmış, işletmelerin kapasite sınırına uymaları ve masalar arasındaki mesafeye dikkat etmeleri konusunda uyarılar yapılmıştır (İpekyolu Belediyesi, 2021). Ayrıca İpekyolu Belediyesi, salgın sürecinde eğitime verilen arayı telafi etmek ve öğrencileri desteklemek amacıyla "Online Eğitim Sistemi" projesini hayata geçirmiştir. Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü tarafından geliştirilen proje kapsamında, 3500 öğrenciye eğitim kartları dağıtılarak sisteme erişim sağlanmıştır. Okul öncesinden lise seviyesine kadar tüm öğrenciler için hazırlanan bu platform, 7/24 erişime açık olup ders içeriklerinin yanı sıra animasyonlar, filmler, atlas, sözlük ve deneyler gibi ek materyallerle zenginleştirilmiştir. Öğrencilere istedikleri yerden, kendi hızlarına uygun şekilde öğrenme imkânı sunulmuş ve uzaktan eğitime kapsamlı bir destek sağlanmıştır (İpekyolu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, 2021). İpekyolu Belediyesi'nin Covid-

19 sürecindeki faaliyetleri, halk sağlığını koruma, sosyal destek sağlama ve kamusal hizmetleri sürdürülebilir kılma açısından büyük bir önem taşımaktadır.

3.3. Tuşba Belediyesinin Faaliyetleri

Tuşba Belediyesi, salgını kontrol altına almak amacıyla evsel atıkları düzenli olarak toplamış, mahallelerdeki açık bidonları kaldırarak yerine 400 litrelik kapaklı çöp konteynerleri yerleştirmiştir. İlçedeki cadde ve sokaklar arazözlerle yıkanmış, hafriyat atıkları toplanmış, pazar yerleri ve sahil bölgeleri periyodik olarak temizlenmiştir. Okulların bahçeleri tazyikli suyla yıkanarak hijyen sağlanmış, çarşı merkezi ve ana caddeler her gün süpürülmüştür. Salgının başlangıcından itibaren kamu kurumları ve iş yerleri düzenli olarak dezenfekte edilmiş, Tuşba Kaymakamlığı ile iş birliği içinde oluşturulan altı komisyon aracılığıyla Covid-19 tedbirlerine uyulup uyulmadığı denetlenmiştir. Kısıtlamalar nedeniyle ekonomik zorluk yaşayan belediye kiracısı esnaflardan dört ay boyunca kira alınmamıştır. Okullarda salgınla ilgili bilgilendirme eğitimleri verilmiş, sokağa çıkma kısıtlamalarının uygulandığı günlerde mobil ekipler aracılığıyla halka sıcak ekmek dağıtılmıştır. Zabıta Müdürlüğü tarafından temel gıda ve tüketim ürünlerine yönelik fahiş fiyat denetimleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, vatandaşların ve belediye personelinin sağlık kuruluşlarına gitmesine gerek kalmadan aşı olabilmesi için belediye bünyesinde bir aşı birimi kurulmuştur (Tuşba Belediyesi, 2021). Tuşba Belediyesi, bu süreçte halk sağlığını koruma ve sosyal destek sağlama açısından önemli çalışmalar yürütmüştür. Yapılan düzenlemeler ve alınan önlemler pandeminin olumsuz etkilerini azaltma hususunda ve kentte hayatın sürdürülebilirliğini sağlama noktasında büyük bir rol oynamıştır.

3.4. Edremit Belediyesinin Faaliyetleri

Covid-19 salgınıyla mücadele kapsamında Edremit Belediyesi, personeline yönelik eğitimler düzenlemiştir. Belediye Başkanı'nın talimatıyla ilçedeki tüm okullarda dezenfeksiyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Zabıta ekipleri, salgını fırsata çevirerek fiyat artışı yapan işletmelere yönelik denetimler yapmış ve usulsüzlük tespit edilenler hakkında cezai işlem uygulamıştır. İçişleri Bakanlığı'nın genelgesi doğrultusunda sahil bandı ve mesire alanlarında piknik, balık tutma ve yürüyüş gibi faaliyetlerin yasaklanmasının ardından, belediye ekipleri halkın bu kurallara uyup uymadığını kontrol etmek amacıyla düzenli denetimler yapmıştır. Van'da görev yapan yerel ve ulusal basın mensuplarına salgına karşı korunmaları için maske, eldiven, dezenfektan ve temizlik malzemeleri dağıtılmıştır. Ayrıca, belediye tarafından oluşturulan özel bir alanda araçların dezenfekte edilmesi sağlanarak bulaş riskinin azaltılması amaçlanmıştır (Edremit Belediyesi, 2021). Salgından korunmak için ilçedeki çöpler daha sık ve titizlikle toplanmış, cadde ve sokaklar düzenli olarak yıkanmıştır. Camiler, okullar, kuaförler, kamu kurumları ve birçok ortak kullanım alanı dezenfekte edilmiştir. Belediye, sosyal medya hesapları ve ilçedeki LED ekranlar aracılığıyla bilgilendirici videolar yayınlamış, broşürler dağıtarak halkı bilinçlendirmiştir. Farklı noktalarda ateş ölçümü yapılmış, 65 yaş üstü ve ihtiyaç sahibi vatandaşların temel gereksinimleri karşılanmıştır. Edremit Belediyesi, 2500 gıda paketi dağıtarak salgın sürecinde zorluk yaşayan vatandaşlara destek olmuştur. Belediyeye ait işletmelerin kira ödemeleri ertelenerek esnafa ekonomik kolaylık sağlanmıştır. Uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte kitap ve cihaz ihtiyacı olan öğrencilere destek olunmuş, 17 bin kitap ve birçok tablet öğrencilere ulaştırılmıştır. Ayrıca, tarımsal üretimin devamlılığını sağlamak ve çiftçilere destek olmak amacıyla 170 bin sebze fidesi dağıtılmıştır (Say, 2021: 210-212). Edremit Belediyesi, pandemi sürecinde halk sağlığını koruma ve sosyal destek sağlama adına önemli adımlar atmıştır. Dezenfeksiyon, toplu taşıma düzenlemeleri ve yardımlarla salgının kentsel yaşam üzerindeki etkilerini hafifletmeye katkıda bulunmuştur.

4. Covid-19'un Van İlinde Sektörel Etkileri

Covid-19 pandemisi, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de birçok sektörü etkileyerek toplumsal ve ekonomik yapıda önemli değişimlere neden olmuştur. Van ili özelinde değerlendirildiğinde, salgının sağlık, ekonomi, eğitim ve sosyal yaşam üzerindeki etkileri belirgin bir şekilde hissedilmiştir. Sağlık sektöründe hastanelerin kapasite yönetimi, sağlık çalışanlarının artan iş yükü ve salgınla mücadele kapsamında alınan tedbirler öne çıkarken, pandemi süreci sağlık hizmetlerine erişimde de çeşitli zorluklara yol açmıştır. Ekonomik açıdan bakıldığında, Van ilinde ticaret, turizm ve hizmet sektörleri salgın nedeniyle büyük ölçüde zarar görmüştür. Özellikle sınır ticareti ve turizm gelirine dayalı işletmeler, kapanma ve seyahat kısıtlamaları nedeniyle ciddi kayıplar yaşamıştır. Küçük esnaflar, restoranlar, oteller ve ulaşım sektörü gibi alanlarda faaliyet gösteren işletmeler gelir kaybı yaşarken, işsizlik oranlarında da artış gözlemlenmiştir. Bu bağlamda İŞKUR'un 2021 İşgücü Piyasası araştırması sonuç raporuna göre, Covid-19 salgını sürecinin işgücü piyasası üzerindeki yıpratıcı etkileri belirgin biçimde gözlemlenmiştir. Rapor verileri, 2020 yılında işgücüne katılım ve istihdam düzeylerinde önemli düşüşlerin yaşandığını ortaya koymakta ve bu düşüşler, işsizlik oranının yükselmesine zemin hazırlayan faktörler olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca Van'daki işverenlerin %14,4'ü istihdam artışı beklentisi taşıdığı halde, sadece %1,5 azalma beklentisinde bulunduğu belirtilmiş ve bu da pandemi sonrası toparlanma beklentilerinin sınırlı da olsa varlığını göstermektedir. Buna ek olarak ilgili bölgede 2022 istihdam verilerinde TRB2 bölgesinin işsizlik oranının %19,2 ile Türkiye'nin en yüksek bölgelerinden biri olduğunun vurgulanması,

pandemi etkisinin bölgesel ölçekte de sürdüğünü destekler bir nitelik taşımaktadır (İŞKUR, 2021). Ayrıca, Türkiye İş Kurumu'nun (İŞKUR) Van İli 2020 Yılı İşgücü Piyasası Araştırması raporuna göre, pandeminin etkisinin yoğun hissedildiği 2020 yılında TRB2 bölgesinde işsizlik oranı %23,6 olarak gerçekleşmiştir (İŞKUR, 2020). Pandemi sürecinin devam ettiği 2021 yılında ise bölgedeki işsizlik oranı bir miktar azalarak %20,4'e düşmüştür (İŞKUR, 2021). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) İşgücü İstatistikleri 2022 verilerine göre ise, pandeminin etkilerinin azalmasına rağmen TRB2 bölgesinde işsizlik oranı hâlen %19,2 düzeyinde seyretmiştir (TÜİK, 2022). Bu veriler, Covid-19'un Van ve çevresindeki illerde iş gücü piyasasını olumsuz etkilediğini, özellikle hizmet sektörü ve küçük ölçekli işletmelerde istihdam kayıplarının yaşandığını göstermektedir. Pandemi süreci boyunca bölgedeki kayıt dışı istihdamın yüksek olması da gerçek işsizlik oranının resmî verilere kıyasla daha yüksek olabileceğine işaret etmektedir.

Öte yandan, pandemi sürecinde dijitalleşme ve e-ticaret faaliyetlerinin artması, bazı sektörlerde yeni adaptasyon süreçlerini de beraberinde getirmiştir. Eğitim alanında da Covid-19'un etkileri derinden hissedilmiştir. Uzaktan eğitim modeline geçiş, altyapı eksiklikleri ve öğrencilerin internet erişimi gibi sorunlar nedeniyle eğitimde fırsat eşitsizliği daha belirgin hale gelmiştir. Van gibi coğrafi olarak geniş bir alana yayılmış ve kırsal nüfus oranı yüksek olan bir ilde, uzaktan eğitime erişimde yaşanan zorluklar, öğrencilerin akademik başarılarını ve eğitim süreçlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Aynı zamanda öğretmenlerin ve velilerin yeni eğitim modeline adapte olma süreci de çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. Sosyal yaşam açısından değerlendirildiğinde, pandemi sürecinde getirilen sokağa çıkma kısıtlamaları, sosyal etkileşimde azalma ve bireylerin psikososyal durumlarındaki değişimler dikkat çekmiştir. Uzun süreli izolasyon, insanların günlük yaşam alışkanlıklarını değiştirmiş, toplumsal dayanışma mekanizmaları ve aile içi ilişkiler farklı dinamikler kazanmıştır.

4.1. Covid- 19'un Van İlinde Sağlık Sektörüne Etkisi

Covid-19 sürecinde Van ilindeki hastanelerde çalışan idari kadrolar ve aktif personel, hem salgına yakalanarak hastaneye yatmak zorunda kalmış hem de diğer rahatsızlıkları nedeniyle tedavi gören hastalara hizmet sunmuşlardır. Salgın nedeniyle hastalık geçiren personellerin en az 10 gün boyunca çalışamaz hale gelmesi, iş gücünde azalmaya neden olmuştur. Örneğin, Van Eğitim ve Araştırma Hastanesinde bazı idareciler hastalığa yakalanınca, onların görevleri diğer çalışanlar tarafından devralınmıştır. Bu hastanede yaklaşık 4700 personel görev yaparken, salgın süreci personel yönetimini zorlaştırmıştır. Bu durumu yönetebilmek için etkili bir insan kaynağı yönetimi stratejisi geliştirildi. Bu strateji kapsamında, yaşlı, kronik hastalığı olan ve engelli çalışanlar geri hizmete alınmıştır. Ayrıca, psikososyal destek birimi kurularak Covid-19'un yol açtığı psikolojik ve sosyal sorunlarla başa çıkılması hedeflenmiştir. Başlangıçta telefonla destek sağlanırken, daha sonra hastanede bir oda ayrılarak yüz yüze destek hizmeti sunulmuştur. Alanında uzman bir psikolog ve sosyal çalışmacı aracılığıyla 2020 Aralık ayına kadar yaklaşık 600 çalışanla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Salgının ardından Rusya, Çin ve Almanya aşılı piyasaya sürülmüştür. Ancak aşırı spekülasyonlar ve yanlış bilgiler nedeniyle, insanlar aşılınmaya isteksiz davranmışlardır. Türkiye'de olduğu gibi Van'da da öncelikli olarak sağlık çalışanları aşılanmış, ardından 65 yaş üstü vatandaşlara aşı yapılmıştır (Çelik ve Aşur, 2021:13-28). Van ilinde, Covid-19 sürecinde vatandaşlara yönelik psikososyal destek hizmetleri sağlanmıştır. Bu hizmetlerin amacı, kişilerin kaygı, korku ve stres seviyelerini düşürmek ve bu duygularla başa çıkma yeteneklerini geliştirmektir. Ayrıca, Van İl Sağlık Müdürlüğü'nün web sitesinde bir Psikolojik Bilgilendirme Rehberi yayımlanmıştır. Rehberde, salgın sırasında yaşanabilecek olası psikolojik tepkiler, ilerleyen süreçte beklenebilecek durumlar, bireylerin ruh sağlıklarını iyileştirmek için neler yapabilecekleri ve bir uzmandan ne zaman yardım almaları gerektiği gibi konular ele alınmıştır (Van İl Sağlık Müdürlüğü, 2021)². Pandemi, Van'da sağlık sisteminin dayanıklılığını test etmiş ve hastanelerin acil durumlara yanıt kapasitesini artırma gerekliliğini ortaya koymuştur. Ayrıca sağlık çalışanlarına yönelik destek planlarının geliştirilmesi, gelecekteki salgınlara karşı daha hazırlıklı olunması açısından büyük önem taşımaktadır.

4.2. Covid- 19'un Van İlindeki Ekonomik Etkileri

Pandemi sürecinde Van ilinde küçük esnaflar ve ticaret sektörü büyük ölçüde zarar görmüştür. Bu bağlamda, Covid-19 salgını öncesinde İran'dan Türkiye'ye gelen turist sayısı yaklaşık 3 milyon, Türkiye'den İran'a giden turist sayısı ise ortalama 574 bin kişi olarak belirlenmiştir. 2019'un ilk 8 ayında, Van, yaklaşık 430 bin turist tarafından ziyaret edilmiş ve İranlı turistler kentimize 526 milyon TL katkı sağlamıştır. Ancak salgın nedeniyle İran ile sınır kapıları kapanmış ve bu durum, Van ekonomisini olumsuz etkilemiştir. İranlı turistlerin gelmemesiyle yıllık 500 milyon TL kayıp yaşanmış, birçok otel ve restoran kapanmıştır, bu da istihdamı olumsuz etkilemiştir. Salgın, gıda ve hijyen ürünlerine olan talebi artırmış, reyonlardaki ürünler tükenmiş, fiyatlar yükselmiştir. Ancak yapılan denetimlerde fırsatçılığa rastlanmamıştır. Halk, temel ihtiyaçlar dışında alışverişi azaltmış ve gıda ürünlerine olan talep artmıştır. Bazı sebze ve meyve fiyatlarının yükselmesi tepkilere yol açmış, hastalığa iyi geldiği düşünülen bazı ürünlere olan talep ise fiyatları olumsuz etkilemiştir. Hizmet sektörü ise büyük oranda iş yapamamıştır. Salgın sürecinde

işyerlerini kapatmak zorunda kalan esnaflar için kira ödemeleri ertelenmiş ve çeşitli destekler sağlanmıştır. Esnafa yönelik nakit kredi ve ticari kart desteği verilmiş, yerel esnafın kazanç sağlaması amacıyla Ramazan Bayramı'nda alışverişlerin yerel esnaftan yapılması teşvik edilmiştir. Ayrıca, sanayi esnafının elektrik kesintileri nedeniyle yaşadığı zorlukları aşmak için VEDAŞ ile görüşmeler yapılmış ve gerekli çalışmalar için söz verilmiştir. Kapanan işyerleri için 3 aylık gelir kaybı ve kira desteği sağlanmıştır (Berge, 2021: 65-72). Van Ticaret ve Sanayi Odası, salgın sürecinde esnafın taleplerini raporlaştırmış, yüksek fiyat uygulayan işletmelere yönelik çalışmalar yürütmüş ve genelgesi duyurmuştur. Üyelerin sorunlarının çözümü için ilgili kurumlarla iş birliği yaparak eğitim ve sigorta sektörlerinin desteklerden yararlanmasını sağlamaya çalışmıştır. Vergi terkinin talepleri iletilmiş, Türkiye-İran sınır kapısının açılması için girişimlerde bulunulmuş ve dış ticarete yaşanan vagon tahsisi sorunlarının çözümü için adımlar atılmıştır. SGK prim ödemelerinin ertelenmesi, belediyelerin icra takiplerini durdurması ve finansmana erişimin kolaylaştırılması gibi konularda çalışmalar yapılmıştır. Üyelere maske ve hijyen setleri dağıtılmış, Vefa Destek Grubu'na maddi yardım sağlanmış ve elektrik, su ve doğalgaz faturalarının ertelenmesi için girişimlerde bulunulmuştur (Takva, 2021: 107-114). Salgın Van ilinde işsizlik oranlarının artmasına ve ekonomik büyüme hızının düşmesine neden olmuştur. Ayrıca, turizm ve ticaretin daralması, yerel işletmelerin zorluklarla karşılaşmasına ve ekonomik faaliyetlerde kesintilere neden olmuştur.

4.3. Covid -19'un Van İlinde Eğitim ve Sosyal Hayata Etkisi

Salgın sürecinde yüz yüze eğitime ara verilerek uzaktan eğitime geçilmesi, ailelerin eğitim düzeyi, gelir durumu ve evdeki fiziki ve teknolojik imkanlarını sürecin belirleyici unsurları haline getirmiştir. Bu imkanlara sahip olmayan çocuklar eğitimde eşitsizlik yaşamıştır. Derslere katılım, ödev yapma ve öğrenme sürecinde çocuklara destek sağlama tamamen ailelerin sorumluluğunda olmuştur. Özellikle küçük evlerde ve kalabalık ailelerde yaşayan çocuklar daha fazla zorluk çekmiştir. Uzaktan eğitim için gerekli olan dijital araçlara sahip olmak gelir seviyesine göre değiştiği gibi, öğretmenlerin dijital becerileri de eğitimin verimliliğini etkilemiştir. Sonuç olarak, salgın öncesinde öğrenciler okullarda daha eşit koşullarda eğitim alırken, salgın döneminde bu eşitlik bozulmuştur (Özer, vd., 2020: 217-246). Salgın nedeniyle uzaktan eğitime geçilmesi, eğitimde var olan eşitsizlikleri daha da derinleştirmiştir. Doğu illerinde öğrencilerin yarısı uzaktan eğitime erişemezken, Van'da bu oran %35, kırsal kesimlerde ise %10-15'e düşmüştür. Zaten bölgede birçok öğrencinin tableti veya bilgisayarı yoktu, olanlar ise şebeke sorunları nedeniyle internete erişimde zorluk yaşıyordu. Kentlerde dağıtılan 5 bin tablet, eğitimdeki erişim sorununu çözmede yetersiz kalmıştır. Uzaktan eğitim, kamusal bir hak olan eğitime erişimi sınırlandırmış, özellikle dar gelirli ve mevsimlik işçi çocukları eğitimden kopma riskiyle karşı karşıya bırakmıştır (Genel İş Sendikası, 2021).

Sosyal hayatta ise, Covid-19 salgını toplumsal yaşamı ve sosyal hayatı kökten değişime uğratmıştır. Salgın Van ilinde hayatı durma noktasına getirmiştir. Salgının etkilerini kontrol edebilmek adına alınan tedbirler doğrultusunda tüm Türkiye'de olduğu gibi Van ilinde de eğlence merkezlerinin faaliyetlerine ara verilmiştir. Van ilinde en işlek kafe ve restoranlar kepenklerini indirmek zorunda kalmıştır. Tedbirler kapsamında kahvehane ve kiraathanelerin faaliyetlerine ara verilmesiyle, vaktini bu tür yerlerde geçiren vatandaşlar için moral bozukluğu etkisi yaratmıştır (Berge, 2021). Salgın döneminde Van ilinde ikamet eden bazı vatandaşlar salgından korunabilmek amacıyla Van Gölü sahilinde yer alan yazlık evlerine yerleşerek pandemiden korunmaya çalışmışlardır (Habertürk, 2021). Ayrıca Salgın döneminde Van'da birçok kişi bağ, bahçe ve ekim işlerine yönelmiştir. Bu kapsamda Van Büyükşehir Belediyesi 200 binden fazla fide dağıtmış, İpekyolu Belediyesi ise apartman sakinlerini tarıma teşvik etmek için ücretsiz fide desteği sağlamıştır. Domates, biber, patlıcan ve salatalık fideleri dağıtılmış, evden çıkamayan vatandaşlar ise taleplerini WhatsApp üzerinden ileterek fide alabilmiştir. Bu projeye, vatandaşlara evlerinde tarım yapma fırsatı sunulmuş ve salgın sürecinde uğraş alanı yaratılmıştır (Habertürk, 2021). Pandeminin Van'da eğitimde uzakta eğitim uygulamalarının eşitsizlikleri artmasına ve birçok öğrencinin dijital cihazlara erişim zorluğu yaşamasına yol açtığı, sosyal hayatta ise, karantina tedbirlerinin ve kısıtlamaların, bireylerin sosyal etkileşimlerini sınırlandırarak toplumsal yaşamda büyük aksaklıklara neden olduğu görülmüştür.

Sonuç

Covid-19 pandemisi, kent yaşamını ve yerel yönetimlerin hizmet sunum süreçlerini küresel ölçekte etkilemiştir. Türkiye'de de pandemi, kentlerin mekânsal, ekonomik ve yönetsel dinamiklerinde köklü değişimlere yol açmış; yerel yönetimlerin kriz yönetimi kapasitesi ciddi biçimde sınanmıştır. Kentlerin karşılaştığı zorluklar, kentsel direnç ve sürdürülebilirlik çerçevesinde değerlendirildiğinde, özellikle yerel yönetimlerin kriz sürecindeki uygulamaları öne çıkmaktadır. Bu çalışmada, Van ilinde Covid-19'un kentsel yaşam üzerindeki etkileri incelenmiş; Van Büyükşehir Belediyesi, İpekyolu Belediyesi, Tuşba Belediyesi ve Edremit Belediyesi'nin çalışmaları ele alınmıştır. Belediyeler, halk sağlığını korumak, temel hizmetleri kesintisiz sürdürmek ve sosyal destek sağlamak amacıyla kamusal alanlarda dezenfeksiyon, toplu taşıma düzenlemeleri, yardım programları ve bilinçlendirme kampanyaları yürütmüştür. Ekonomik faaliyetlerin yavaşladığı, sosyal yaşamın kısıtlandığı bu dönemde, halkın temel gereksinimlerini karşılamak ve kırılgan grupları korumak için aktif rol üstlenmişlerdir. Hayata geçirilen hijyen

uygulamaları, yardım projeleri, uzaktan eğitim destekleri ve psikososyal hizmetler, yerel düzeyde dayanıklılığın artmasına katkı sağlamıştır. Van kentinde salgına karşı özgün çözümler geliştirilmiş, önemli deneyimler kazanılmıştır. Salgının sağlık sektörü üzerindeki etkileri değerlendirildiğinde, sağlık sisteminin gücü, insan kaynağı yönetimi ve acil durum planlamalarının önemi belirginleşmiştir. Artan iş yükü, sağlık çalışanları için psikososyal destek mekanizmalarının zorunluluğunu ortaya koymuştur. Bu durum, hizmetlerin esnek ve erişilebilir biçimde planlanmasının gelecekte hızlı tepki kapasitesi oluşturmak açısından ne kadar kritik olduğunu göstermektedir. Ekonomik açıdan bakıldığında, pandemi Van'daki ticaret, turizm ve hizmet sektörlerini olumsuz etkilemiştir. Sınır kapılarının kapanması kentin ekonomik döngüsünü yavaşlatmış; İranlı turistlerin yokluğu istihdam kayıplarına ve gelir düşüşlerine neden olmuştur. Küçük esnafın yaşadığı güçlükler, ekonomik destek programlarının yerel düzeyde daha kapsamlı biçimde ele alınması gerektiğini göstermiştir. Ekonomik kırılganlıkların azaltılması için yerel yönetimlerin üretimi teşvik eden, esnafı koruyan ve istihdamı güçlendiren politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Eğitim alanında uzaktan eğitime geçilmesi, dijital erişim eşitsizliğini görünür hale getirmiştir. Yetersiz altyapı ve cihaz eksikliği, öğrencilerin eğitime katılımını kısıtlamış; bu durum eğitimde fırsat eşitliğini zedelemiştir. Kırsal bölgelerde yaşayan öğrenciler için internet ve donanım desteği sağlanması gereği ortaya çıkmıştır. Yerel yönetimlerin eğitim kurumlarıyla iş birliği içinde dijital altyapıyı güçlendirmesi, uzun vadede toplumsal eşitsizliklerin azalmasına katkı sağlayacaktır. Sosyal yaşamda uzun süreli kısıtlamalar, bireylerin alışkanlıklarını ve etkileşim biçimlerini değiştirmiştir. Van'daki belediyelerce düzenlenen kültürel etkinlikler, çevrimiçi yarışmalar ve moral destek çalışmaları, toplumun psikososyal direncini artıran önemli adımlar olmuştur. Böylece yerel yönetimlerin yalnızca fiziki hizmet sağlayan kurumlar değil, toplumsal refahın korunmasında etkin aktörler olduğu bir kez daha görülmüştür. Elde edilen bulgular, pandeminin Van'daki kent yaşamı ve yerel yönetimler üzerinde kalıcı etkiler bıraktığını göstermektedir. Süreç, yerel yönetimlerin kriz yönetiminde daha güçlü bir yapıya ihtiyaç duyduğunu ortaya koymuştur. Benzer durumlarda erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi, kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi ve toplumla etkin iletişimin sağlanması önem taşımaktadır. Ekonomik toparlanmayı hızlandırmak için küçük işletmelere vergi kolaylıkları, kredi ertelemeleri ve sosyal destek olanakları sunulmalıdır. Pandemi, kentlerin yalnızca sağlık krizlerine değil, iklim değişikliği ve doğal afetler gibi diğer tehditlere karşı da dirençli olması gerektiğini göstermiştir. Van'da sürdürülebilir kent planlama yaklaşımının benimsenmesi, yeşil alanların korunması, yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygınlaştırılması ve çevre bilincinin artırılması bu yönde atılacak adımlardandır. Yerel yönetimlerin tarımsal üretimi desteklemesi, üretici pazarlarını düzenlemesi, gıda güvenliğini sağlamaya yönelik politikalar oluşturması ve israfı önleyici uygulamalar yürütmesi, kentsel sürdürülebilirliğin güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, Van'da edinilen deneyimler, yerel yönetimlerin kriz dönemlerinde belirleyici bir konumda olduğunu göstermektedir. Pandemi, kentlerin direncini artırmak, yönetim mekanizmalarını sağlamlaştırmak ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmek açısından önemli dersler sunmuştur. Gelecekte uygulanacak politikaların insan odaklı, çevreye duyarlı ve katılımcı bir yaklaşımla şekillenmesi, kentlerin hem krizlere karşı hem de sürdürülebilir bir geleceğe doğru daha sağlam adımlar atmasını sağlayacaktır. Bu konuyu gelecekte inceleyecek araştırmacıların, sadece Van ili özelinde değil farklı sosyo-ekonomik yapıları sahip kentlerle karşılaştırmalı çalışmalar yapmaları önerilmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet, yaşlılar, engelliler, göçmenler gibi kırılgan grupların pandemi sürecindeki deneyimlerinin incelenmesi, yerel yönetimlerin sosyal kapsayıcılık düzeyini anlamada literatüre önemli katkılar sağlayacaktır. Ayrıca yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde merkezi yönetimle kurdukları ilişkilerin kriz yönetimi kapasitesi üzerindeki etkilerinin incelenmesi yönetim literatürü açısından değerli bulgular sunacaktır. Dolayısıyla ileride yapılacak araştırmaların, kentlerin dirençliliğini ölçen göstergeler, yerel dayanıklılık politikaları ve kriz sonrası yeniden yapılanma stratejileri üzerine odaklanması sürdürülebilir ve dayanıklı kentler inşa etme yönündeki çabalara katkı sağlayacaktır.

Kaynakça | References

- Adıgüzel, M. (2020). Covid-19 Pandemisinin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Makroekonomik Analizi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19, 191-221.
- Ahmadi, R. (2020). Koronavirüs Pandemisinin (Kovid-19) Toplumsal Etkileri (Cilt 3). Bilim Armonisi.
- Akbaş, İ. (2022). Pandemi Sonrası Kentler: Covid-19'un Kentleşme ve Kent Planlamasına Olan Etkileri. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 9(2), 118-144.
- Alpago, H., & Alpago, D. O. (2020). Koronavirüs Salgınının Sosyoekonomik Sonuçları. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi (8), 99-114.
- Aydın, B., & Doğan, M. (2020). Yeni Koronavirüs (COVID-19) Pandemisinin Turistik Tüketici Davranışları ve Türkiye Turizmi Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi. Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi, 6(1), 93-115.
- Aydın, A., & Güner, A. (2020). Covid-19 Salgınının Tarım Sektörü ve Gıda Güvenliği Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerinde Bir Değerlendirme. Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi, 3(2), 155-171.
- Bahar, O., & İlal, N. Ç. (2020). Coronavirüsün (Covid-19) Turizm Sektörü Üzerindeki Ekonomik Etkileri. International Journal of Social Sciences and Education Research, 6(1), 125-139.
- Balcı, A. (2020). Covid-19 Özelinde Salgınların Eğitime Etkileri. Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama, 3(3), 75-85.
- Berge, İ. (2021). Salgın Döneminde Van Esnaf ve Sanatkarların Karşılaştığı Zorluklar. S. Çelik, & M. A. Bilgili içinde, Covid-19 Salgınında Neler Yaşadık Neler Öğrendik Geleceğe Notlar (s. 65-72). Ankara: Van Eğitim ve Araştırma Hastanesi Yayınları-2.
- Bilgiç, A. K. (2020). Covid-19 ile Mücadele Sürecinde Yerel Yönetimlerin Genel Görünümü. İdeal Kent, 11(31), 2084-2112.
- Bu, F., Mak, H. W., Steptoe, A., Wheeler, B. W., & Fancourt, D. (2022). Urban greenspace and anxiety symptoms during the COVID-19 pandemic: A 20-month follow up of 19,848 participants in England. Health and Place, 77, 1-7.
- Budak, F., & Korkmaz, Ş. (2020). COVID-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği (Cilt 1). Journal of Social Research and Management.
- Bulut, R., & Pınar, C. (2020). Covid-19 Pandemisi Döneminde Türkiye'de İstihdam ve İşsizlik. Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi, 2(2), 217-225.
- Can, Ö. (2021). Covid-19 Salgınının Türkiye'deki İşletmelere Etkileri: Sorunlar, Dönüşümler, Olanaklar. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 35(6), 833-863. doi: <https://doi.org/10.16951/atauniiibd.797740>
- Cihangir, E., & Demirhan, Ö. (2021). Van Tarihi Peynirciler Çarşısının Turizm Sektörü ve Turizm Girişimciliği Açısından Değerlendirilmesi: Restorasyon ve Covid-19 Süreci. Kent Akademisi, 14(3), 705-727.
- Çelik, S., & Aşur, A. (2021). Salgında Hastane Yönetimi-Organizasyonu Deneyimlerimiz. S. Çelik, & M. A. Bilgili içinde, Covid-19 Salgınında Neler Yaşadık Neler Öğrendik Geleceğe Notlar (s. 13-28). Ankara: Van Eğitim ve Araştırma Hastanesi Yayınları.
- Demirbağ, İ., Güneş, E. B., Hansu, Ç., & Bilge, S. (2023). COVID-19 Pandemisini Kentleşme Sorunlarıyla Ele Almak: Türkiye Örneği. Planlama, 33(3), 467-483.
- Demirci, E. Y., Parin, S., & Aslan, H. Y. (2022). Covid-19 Algısı Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. Academic Social Resources, 7(43), 1470-1478.
- Dikmen, A. U., Kına, M., Özkan, S., & İlhan, M. N. (2020). COVID-19 Epidemiyolojisi: Pandemiden Ne Öğrendik. Journal of Biotechnology and Strategic Health Research(4), 29-36.
- Durak, G., Çankaya, S., & İzmirli, S. (2020). COVID-19 Pandemi Döneminde Türkiye'deki Üniversitelerin Uzaktan Eğitim Sistemlerinin İncelenmesi. Necatibey Faculty of Education Electronic Journal of Science and Mathematics Education, 14(1), 787-809.
- Ebeperi, Ş. Ç., & Yıldız, M. Z. (2023). Covid-19 Pandemisinin İkincil Konut Kullanımına Etkisi: Van-Mollakasım Örneği. Van İnsani ve Sosyal Bilimler Dergisi- ViSBiD(6), 111-130.
- Erbaş, Ö. (2020). COVID-19 Döneminde Kent İçi Toplu Ulaşım Kullanıcı Davranışları: İstanbul Örneği. Kent Akademisi, 13(3), 431-442.

- Erol, F., & Kalay, F. (2022). Covid-19 Krizinin İşgörenler Üzerindeki Korku, Kaygı, Stres Düzeyleri Ve İşgören Performanslarına Etkileri: Van İli Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *ACADEMIC SOCIAL RESOURCES*, 7(43), 1514-1522.
- Eryüzü, H. (2020). Covid-19 Ekonomik Etkileri ve Tedbirler: Türkiye'de "Helikopter Para" Uygulaması. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(1), 10-19.
- Eseler, B., Göksoy Sevinçli, B., & Nalbant, F. (2021). Sosyal Bir Sorun Olarak Kentsel Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 836-853.
- Göktürk, İ. (2021). Tarihsel Süreçte Önemli Salgın Hastalıklar ve Covid-19'un Sektörel Açından Ekonomik Etkileri. Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gössling, S., & Schweiggart, N. (2022). Two years of COVID-19 and tourism: what we learned, and what we should have learned. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(4), 915-931. doi:<https://doi.org/10.1080/09669582.2022.2029872>
- Hazen, H., & Anthamatten, P. (2011). *An Introduction to the Geography of Health*. London: Taylor&Francis Group.
- Holling, C. (2001). Understanding the Complexity of Economic, Ecological, and Social Systems. *Ecosystems*, 4(5), 309-405.
- Işık, M., & Bahat, İ. (2021). COVID 19: Eğitimde Yeni Arayışlar. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 82-89.
- Kara, M., & Kurt, Y. (2020). Covid-19 Salgınının Berber İşletmeleri Üzerine Etkileri: Van İli Örneği. 1th Internationalgobeklitepe Scientific Studies Congress (s. 64-77). ŞanlıUrfa: ISARC.
- Karataş, Z. (2020). COVID-19 pandemisinin toplumsal etkileri, değişim ve güçlenme. (Cilt 4). *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*.
- Kavanoz, S. E. (2020). "Kentsel Direnç" Kavramı Üzerine. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 5-24.
- Köker, İ. (2020, Haziran 17). BBC. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53066032> adresinden alındı
- Leitner, H., Sheppard, E., Webber, S., & Colven, E. (2018). Globalizing Urban Resilience. *Urban Geography*(38), 1276-1284.
- McKibbin, W., & Fernando, R. (2021). The Global Macroeconomic Impacts of COVID-19: Seven Scenarios. *Asian Economic Papers*, 20(2), 1-30.
- Mouratidis, K. (2021). How COVID-19 reshaped quality of life in cities: A synthesis and implications for urban planning. *Land Use Policy*, 111, 1-10.
- Özer, M., Suna, H. E., & Çelik, Z. (2020). Covid-19 Salgını Dolayısıyla Okulların Kapanmasının Eğitimde Eşitsizlikler Üzerine Etkisi. *İnsan Toplum*, 10(4), 217-246.
- Öztürk, D., & Günar, A. (2020). COVID-19 Krizi'nin Avrupa Birliği'ne Ekonomik Etkisi Üzerine. *EURO Politika*, 4(2), 141-161.
- Parlak, B. (2020). *Türkiyede Yerel Yönetimler*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Pehlivan, H. (2021). COVID-19 Pandemisinin Derinleştirdiği Sosyo-Mekânsal Eşitsizlikler ve Kentsel Alanın Yeni Dinamikleri. *Planlama*, 31(3), 352-360.
- RW, R., & Nan, X. (2025). Effects of COVID-19 e-mental health interventions: A systematic review of systematic reviews and meta-analyses. *Internet Interventions*, 39.
- Sara Meerow, Newell, J. P., & Stults, M. (2016). Defining urban resilience: A review. *Landscape and Urban Planning* (147), 38-49.
- Sarı, E., & Sarı, B. (2020). Kriz Zamanlarında Eğitim Yönetimi: Covid 19 Örneği. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3(2), 49-63.
- Say, İ. (2021). Bir Belediyenin Korona Günlüğü. S. Çelik, & M. A. Bilgili içinde, Covid-19 Salgınında Neler Yaşadık Neler Öğrendik Geleceğe Notlar (s. 210-212). Ankara: Van Eğitim ve Araştırma Hastanesi Yayınları-2.
- Sharif, A., & Khavarian-Garmsir, A. R. (2020). The COVID-19 pandemic: Impacts on cities and major lessons for urban planning, design, and management. *Science of the Total Environment*, 749, 1-14.

Soylu, Ö. B. (2020). Türkiye Ekonomisinde Covid-19'un Sektörel Etkileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* (6), 169-185.

Sürer, A. G. (2021). Covid-19 Sürecinde Kentten Kırsala Dönüş. *Kapadokya Coğrafya Dergisi*, 1(3), 2-13.

Şolt, B. H. (2021). Covid-19 Pandemisinde Kentlerde Yaşanan Değişimler ve Kentsel Hizmetler. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(15), 39-47.

Takva, N. (2021). Salgın ve Ekonomi. S. Çelik, & M. A. Bilgili içinde, Covid-19 Salgınında Neler Yaşadık Neler Öğrendik Geleceğe Notlar (s. 107-114). Ankara: Van Eğitim ve Araştırma Hastanesi Yayınları-2.

Taluğ, C. (2020). Serbest Piyasaya Dayalı Küresel Tarım-Gıda Sisteminin Derinleştirdiği Eşitsizlik. H. Erdem, & I. Kansu içinde, Salgın Sonrası Yeni Dünya Düzeni (s. 103-110). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Tuğaç, Ç. (2020). Kentsel Sürdürülebilirlik ve Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Tarihteki Pandemiler ve Covid-19 Pandemisi. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 259-292.

Üstün, Ç., & Özçiftçi, S. (2020). COVID-19 Pandemisinin Sosyal Yaşam ve Etik Düzlem Üzerine Etkileri: Bir Değerlendirme Çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25(1), 142-153.

Weichselgartner, J., & Kelman, I. (2015). Geographies of Resilience: Challenges and Opportunities of a Descriptive Concept. *Progress in Human Geography*, 39(3), 249-267.

Wu, Y.-C., Chen, C.-S., & Chan, Y.-J. (2020). The outbreak of Covid-19: An overview. *J Chin Med Assoc*, 217-220.

İnternet Kaynakları

Van Valiliği (2021, 3 Mart). <http://van.gov.tr/81-il-valiligine-is-yerlerinin-calisma-saatleri-genelgesi-gonderildi-merkezicerik>

Van Valiliği (2021, 30 Haziran). http://www.van.gov.tr/kurumlar/van.gov.tr/Haberler/01_2020/07_Temmuz/06_Duyuru/COVID_19-KAPSAMINDA-MEVSIMLIK-TARIM-ISCILERINE.pdf

Van Büyükşehir Belediyesi (2021, 1 Temmuz). <https://van.bel.tr/HaberDetay/van-buyuksehir-ile-2020-tarimsal-kalkinmayili-oldu-14122020150018.html>

Genel İş Sendikası (2021, 1 Temmuz). <https://www.genel-is.org.tr/salgin-egitimdeki-esitsizlikleri-derinlestirdi,2,43280#.YN4GVugzbIV>

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) (2021, 5 Temmuz). <https://www.iskur.gov.tr/medya/2hqhpqh2/van.pdf>

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) (2021, 5 Temmuz). <https://iskur.gov.tr/medya/dmnl51yg/van.pdf>

İpekyolu Belediyesi (2021, 5 Temmuz). <https://www.ipekyolu.bel.tr/duyurular/coronavirus-covid-19-salginindan-korunmak-ve-yayilmasini-engellemek-icin-alinmasi-gereken-onlem-ve-tedbirler/1890>

İpekyolu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü (2021, 6 Temmuz). <https://ipekyolu.meb.gov.tr/www/ipekyolu-belediyesi-online-egitim-sistemi-ile-ogrencilerin-yaninda/icerik/313>

Tuşba Belediyesi (2021, 7 Temmuz). <https://www.tusba.bel.tr/haber-oku.php?hid=1366&lng=0>

Van Edremit Belediyesi (2021, 9 Temmuz). <https://vanedremit.bel.tr/haber-213-edremit-belediyesi-acil-destek-ekibini-olusturdu.html>

Van İl Sağlık Müdürlüğü (2021, 17 Temmuz). <https://vanism.saglik.gov.tr/TR,180215/van-il-saglik-mudurlugu-tarafindan-covid-19-psikososyal-destek-hatlari-hizmete-girdi.html>

Habertürk (2021, 20 Temmuz). <https://www.haberturk.com/van-haberleri/77264833-vanda-salgini-nedeniyle-yazlik-evler-erken-acildi>

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) (2022, 16 Ekim). <https://www.iskur.gov.tr/medya/hqhbm23k/van.pdf>

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2022, 30 Kasım), https://www.oecd.org/en/publications/oecd-tourism-trends-and-policies-2022_a8dd3019-en/full-report/turkiye_bc2835a8.html